

УНІВЕРСИТЕТ ім Б.Д.ГРІНЧЕНКА

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ОРГАНІЗАЦІЇ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З КУРСУ**

**Історія стародавнього світу
для студентів I курсу денної та заочної форми навчання**

за кредитно-модульною системою

Київ – 2022

УДК 378.147:94“652”

КАФЕДРА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

Навчальне видання

Методичні рекомендації з організації самостійної роботи з курсу “Історія стародавнього світу” // Укл. Голованов С.О. – Дрогобич : Коло, 2022. – 124 с.

ISBN 978-617-642-634-9

Методичні рекомендації містять тематичні плани, програму, плани лекційних, семінарських занять, теми контрольних робіт, список літератури, орієнтовну тематику бакалаврських робіт, короткий зміст ключових питань навчального курсу, питання для підготовки до екзаменів для студентів денної та заочної форм навчання.

Укладач: Голованов С.О. - кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензенти:

Надтока Г.М. - доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії та методики навчання Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Черевко О.С. – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова.

ISBN 978-617-642-634-9

УДК 378.147:94“652”

Вступ

Вивчення проблем історії стародавнього світу є необхідним компонентом освіти студентів, які мають стати фахівцями у галузі викладання історії. Без вивчення закономірностей історичного розвитку людства на етапі первісного суспільства та стародавніх цивілізацій неможливо зрозуміти змісту і напрямів історичного процесу в подальшому до сучасності. Це робить навчальну дисципліну „Історія стародавнього світу” однією з фундаментальних фахових дисциплін в переліку навчальних курсів, які необхідно опанувати майбутнім фахівцям з історії. Крім того, викладання цього курсу майбутнім вчителям історії вимагає врахування особливостей їх майбутньої професійної діяльності. Тому логіка навчального процесу робить доцільним зосередження уваги студентів не лише на проблемах історичного розвитку суспільства, а також на проблемах викладання історії в умовах середньої загальноосвітньої школи. Про цьому слід мати на увазі, що історія стародавнього світу викладається в 6 класі , для дітей 11-річного віку, що вимагає врахування вікових особливостей школярів. Таким чином, цей курс у межах вузівської програми має реалізувати такі завдання: 1) ознайомити студентів із змістом світового історичного розвитку в найдавніший період існування людства а також в часи виникнення та розвитку перших цивілізацій; 2) спрямувати їх увагу на осягнення головних проблем та закономірностей історичного процесу , що допоможе студентам при вивченні наступних періодів всесвітньої історії; 3) допомогти їм визначити характер зв'язку соціальних процесів і політичних подій в історичному розвитку людства.

4) звернути увагу студентів на особливості викладання історії стародавнього світу в умовах середньої школи;

Студент повинен також навчитись використовувати свої знання із всесвітньої історії для аналізу соціальних процесів і явищ сучасного світу. Разом з тим необхідною умовою успішного опанування курсу є оволодіння хронологією

стародавньої історії, засвоєння дат основних історичних подій, оволодіння особливостями рахування років в епоху до нашої ери. Певна увага приділяється також аналізу історичних осіб, мотивів і напрямку їх дій, глибокому аналізу ролі особистості в історії.

Навчальна програма курсу

Історія первісного суспільства

Виникнення та розкладання родового суспільства.

Передумови антропогенезу. Основні етапи антропогенезу. Формування людини сучасного фізичного типу. Формування родового суспільства та родової общини. Виникнення землеробства, скотарства, ремесла і торгівлі. Розкладання родового ладу, шляхи розкладання. Поява сусідської общини. Виникнення держави. Сутність держави. Причини появи нерівності та держави.

Стародавній Єгипет та Передня Азія

Землеробські суспільства Африки і Азії. Заселення долини Нілу. Виникнення господарства, поява номів та системи іригації у долині Нілу. Складання держави в Єгипті. Об'єднання Єгипту. Соціально-економічні відносини в Давньому царстві. Навала гіксосів. Відновлення незалежності держави. Активна зовнішня політика фараонів Яхмоса II, Тутмоса III. Зростання соціального напруження. Релігійна реформа Аменхотепа IV (Ехнатона). Наслідки реформи. Правління Рамзеса II. Загибель Рамзеса IV. Асирійське та Перське завоювання Єгипту.

Виникнення державності в Межиріччі. Аккадська держава Саргона в XXIV ст до н.е. Занепад Аккадської держави. Розквіт Старовавилонської держави. Правління Хаммурапі. Внутрішня політика держави. Посилення могутності Ассирії. Розквіт воєнного мистецтва Ассирії. Завоювання Тіглатпаласара III. Соціальний розквіт ассирійського суспільства. Зростання соціального напруження. Загибель Ассирії в VII ст. до н.е. та її підкорення Вавилоном і Мідією. Сирія, Палестина і Фінікія в давнину. Характеристика сирійського суспільства. Виникнення фінікійських торговельних міст. Фінікійська колонізація Середземномор'я.

Палестина в III тис. до н.е. Правління Мойсея, Саула, Давида. Соціальний стан Ізраїльсько-Юдейського царства.

Стародавня Індія та Китай.

Перші цивілізації та території Індії. Ведійська епоха. Епоха Маурів. Магадсько-маурійська епоха. Економічний та соціальний розвиток і соціальна структура. Давньоіндійська культура. Утворення цивілізації Стародавнього Китаю. Імперія Цінь. Імперія Хань.

Критська та мікенська цивілізації

Географічні умови Балкан. Виникнення критської цивілізації. Характеристика соціально-економічних відносин Критського суспільства. Поява ахейців, створення мікенської цивілізації. Мікени, Аргос, Тірінф - центри мікенської цивілізації. Похід ахейців у Малу Азію. Троянська війна. Вторгнення дорійців і загибель мікенської цивілізації. Початок «залізного віку» в Елладі. Поєми Гомера «Іліада» та «Одіссея» – історичні джерела «гомерівського періоду».

Політичний лад Еллади архаїчного періоду

Греція архаїчного періоду. Формування полісного укладу. Політичний лад Греції архаїчного і класичного періоду на прикладі Афин і Спарти. Реформи Солона, тиранія Пісистраата, реформи Клісфена, Ефіальта, Перікла.

Греко-перські війни

Мілетське повстання. Причини і початок греко-перських війн. Похід Мардонія на Грецію 492 р. до н.е. Другий похід персів 490 р. до н.е. Марафонська битва. Похід Ксеркса в 480 р. до н.е. Оборона Фермопіл. Саламінська битва та битва при Платеях. Вигнання персів з Балкан. Утворення I Афинського морського союзу. Наслідки греко-перських війн.

Утворення держави Александра Македонського та її розпад

Пелопоннеська війна. Завоювання Македонією гегемонії на Балканах. Реформи Філіпа II. Перемога Македонії при Хероней. Смерть Філіпа II, початок царювання Александра

Великого. Початок походу на Схід. Битва при Граніку. Підкорення Малої Азії. Битва при Іссі. Завоювання Фінікії та Єгипту. Битва при Гавгамелах. Завоювання Персії та Согдійської Бактрії. Заколоти та змови в армії Александра. Індійський похід та повернення у Вавилон. Смерть Александра. Утворення елліністичних монархій після смерті Александра.

Стародавній Рим . Період Республіки.

Географічні умови Італії. Населення Італії. Створення міста Рим. Державний устрій римського суспільства. Соціальний лад римської держави царського періоду. Становлення Республіки. Завоювання Римом Італії. Боротьба плебеїв з патриціями і формування античного рабства в Римі.

Боротьба Риму за панування в Середземному морі

Причини і початок Пунічних війн. Боротьба Риму з грецькими колоніями на півдні Італії. Війна з Пірром. Конфлікт Риму з Карфагеном під час облоги Таренту. Перша Пунічна війна. Хід подій на сіцилійському театрі воєнних дій. Перемога Риму і наслідки Першої Пунічної війни. Друга Пунічна війна. Облога Сагунта військами Ганнібала. Перехід через Альпи і поява Ганнібала в Італії. Битва при Тіціні. Перший етап війни. Фабій Максим та його тактика. Битва при Каннах. Другий етап війни. П.Сціпійон. Перенесення війни в Африку. Битва при Замі та завершення війни. Наслідки Другої Пунічної війни.

Третя Пунічна війна. Сціпійон Еміліан. Падіння Карфагену. Загальні наслідки Пунічних війн.

Аграрний рух у Римі II ст. до н.е.

Аграрний рух у Римі. Трибунат Тіберія Гракха. Реформи Гая Гракха. Наслідки реформ.

Криза та падіння Республіки в Римі. Римська імперія

Боротьба Марія і Сулли. I тріумвірат. Війна Цезаря в Галії. Громадянська війна Цезаря з Помпеем. Диктатура Цезаря. Смерть Цезаря. Війни цезаріанців з республіканцями. II

тріумвірат. Боротьба Антонія з Октавіаном. Падіння Республіки в Римі.

Римська імперія

Правління династії Юліїв-Клавдіїв. Виникнення християнства в римській імперії. Соціально-економічна криза в Римській імперії у III ст. до н.е. Пізня римська імперія. Правління солдатських імператорів. Реформи Діоклетіана та Константина. Поділ імперії на Західну та Східну. Вторгнення варварів. Падіння імперії.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Предмет: Історія стародавнього світу

Дисципліна	Напрямок, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів, відповідно до ECTS: <i>6 кредитів</i>	Шифр та назва напрямку: <i>«0101. Педагогічна освіта»</i>	Частина програми (нормативна, вибір закладу, вибір студента): нормативна
Кількість змістовних модулів: <i>6 модулів.</i>	Шифр та назва спеціальності: «6010100. Педагогіка та методика середньої освіти. Історія»	Рік підготовки: 1. Семестр: 1,2.
Загальний обсяг дисципліни: <i>216 години.</i>	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <i>«Бакалавр».</i>	Аудиторні заняття: <i>92 год.</i> 3 них: Лекції: <i>44 год.</i> Семінарські заняття: <i>40 год.</i> Практичні заняття: відсутні год. Індивідуальна робота: <i>24 год.</i> Самостійна робота: <i>96 год.</i>
Кількість тижневих годин: <i>4 години.</i>		Модульний контроль: <i>12 год.</i> Вид контролю: <i>залік, істит..</i>

I курс, I семестр

№	Назви теоретичних розділів	Кількість годин							
		Р	А	Л	СЗ	ПЗ	ІР	СР	ПК

Змістовний модуль I									
Утворення та розкладання первісного суспільства									
1	Основні етапи антропогенезу. Виникнення людини та людського суспільства	12	6	4	2		2	2	2
2	Розкладання первісного суспільства	12	6	4	2		2	2	2

Змістовний модуль II									
Стародавній Схід									
1.	Утворення цивілізації Стародавнього Єгипту.	14	4	2	2			10	
2.	Розквіт і могутність Єгипетської держави Релігія, міфологія та культура Єгипту.	8	4	2	2			4	
3	Утворення цивілізації Дворіччя. Шумерська цивілізація.	14	4	2	2			10	

4.	Стародавній Вавилон. Ассирія	6	4	2	2		2		
5	Держави Близького Сходу. Сирія та Фінікія, Ізраїльсько-Гудейське царство	12					2	10	
6	Перська держава	14	4	2	2		2	6	2
	<i>Разом</i>	68	20	10	10		6	40	2
1.	Перші цивілізації на території Індії. Ведійська епоха. Епоха Маур'їв.	18	4	2	2		2	10	2
2.	Магадхсько - маурійська епоха. Економічний розвиток і соціальна структура. Давньоіндійська культура	8	2	2			2	4	
3	Утворення цивілізації Стародавнього Китаю. Імперія Цінь. Імперія Хань	10	4	2	2			6	
	<i>Разом</i>	36	12	6	4		4	20	2

Змістовний модуль III

Становлення цивілізації Стародавньої Греції

1.	Егейська та ахейська цивілізації. Гомерівський період	10	4	2	2		2	4	
2.	Становлення полісної державності в Афінах VI-V ст. до н.е.	6	4	2	2		2		
3.	Становлення олігархічної держави Спарті	14	4	2	2		2	6	2
	Разом	30	12	6	6		6	10	2
	Разом за навчальним планом	134	42	22	20		16	70	6

I курс, II семестр

№	Назви теоретичних розділів	Кількість годин							
		Р	А	Л	СЗ	ПЗ	ІР	СР	ПК
Змістовий модуль I.									
Цивілізація Стародавньої Греції									
1.	Греко-перські війни	4	2	2			2		
2.	Пелопоннеська війна	8	4	2	2			4	
3.	Встановлення македонської гегемонії на Балканах. Похід Александра Македонського на Схід	6	4	2	2				2
4	Період еллінізму. Елліністичні держави.	8	4	2	2			4	
	Разом	26	14	8	6		2	8	2
Змістовий модуль II.									
Стародавній Рим. Період Республіки									
1.	Формування Республіки в Римі. Завоювання Римом Італії.	8	4	2	2		2	2	
2.	Боротьба Риму з Карфагеном за панування в Середземному морі.	8	4	2	2		2	2	
3.	Аграрний рух в Римі.	6					2	4	
4.	Загострення соціальної кризи в Республіці.	6	4	2	2				2
	Разом	28	12	6	6		6	8	2

Змістовий модуль III. Криза та падіння Республіки в Римі. Римська імперія									
1.	Громадянські війни в Римській Республіці.	6	4	2	2		2		
2.	Падіння республіки й утворення імперії.	4	2	2			2		
3.	Виникнення християнства в Римській імперії	14	4	2	2			10	
4.	Пізня Римська імперія.	6	4	2	2				2
	<i>Разом</i>	30	14	8	6		4	10	2
	<i>Разом за навчальним планом</i>	86	42	22	20		12	26	6
	<i>Разом за рік</i>	216	84	44	40		24	96	12

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

Система підсумкового оцінювання знань

Оцінка	Кількість балів
Відмінно	100-90
Дуже добре	82-89
Добре	75-81
Задовільно	69-74
Достатньо	60-68
Незадовільно	0-59

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I
РОЗДІЛ. Історія первісного суспільства
Лекція I. Утворення людини та людського суспільства.

Тематичний план:

1. Основні етапи антропогенезу.
2. Становлення людини сучасного фізичного типу.
3. Формування родового ладу. форми родового суспільства
4. Становлення родової громади.

Основні поняття теми:

1. Антропогенез;
2. Гомінідна тріада;
3. Австралопітек;
4. Презинджантроп;
5. Пітекантроп;
6. Неандерталець;
7. Homo sapiens/

Лекція II. Розкладання родового суспільства.

Тематичний план:

1. Великий суспільний поділ праці.
2. Шляхи розкладання родового ладу.
3. Становлення сусідської громади.
4. Формування нерівності, експлуатації.
5. Формування держави. Ознаки держави. Сутність держави.

Семінарське заняття

4 години

Утворення та розкладання первісного суспільства.

План заняття (перелік питань для обговорення)

1. Основні етапи антропогенезу.
2. Процес становлення людського суспільства. Формування родового ладу. Родова община.
3. Неолітична революція. Зміст і основні етапи суспільного поділу праці.
4. Шляхи розкладу материнського роду.
5. Формування сусідської общини.
6. Військова демократія та її місце в історії первісного суспільства
7. Формування нерівності, експлуатації та держави.

Рекомендована література:

1. Станко В.Н.,Гладких М.І.,Сегеда С.П. Історія первісного суспільства. К. Либідь, 1999.
2. Бромлей Ю.В. и др. История первобытного общества. Общие вопросы. Проблемы антропосоциогенеза. М. Наука. 1983.
3. Сегеда С.П. Антропология. К. 2008.
4. Першиц А.И., Монгайт А.Л., Алексеев В.П. История первобытного общества. М. Высшая школа. 1974.
5. Голованов С.О. Всесвітня історія. К. Каравела 2009.
6. Голованов С.О.Історія стародавнього світу. Навч. посібник для студентів історичних спеціальностей вищих навч. закладів. К. Вид-во Київського університет імені Бориса Грінченка. 2017 р. 471 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

РОЗДІЛ. Стародавній Єгипет

Лекція 1. Утворення цивілізації Стародавнього Єгипту.

Тематичний план:

1. Періодизація історії Стародавнього Єгипту.
2. Формування держави в Стародавньому Єгипті.
3. Єгипетське суспільство в період Давнього Царства.
4. Єгипет за доби Середнього царства.

Основні поняття теми:

1. давньосхідні цивілізації;
2. іригаційна система;
3. деспотична монархія;
4. ном, номарх.

Лекція 2. Розквіт могутності Єгипетської держави доби Нового та Пізнього Царства.

Тематичний план:

1. Визволення Єгипту від гиксосів та перетворення його на світову державу;
2. Релігійно-політична реформа Аменхотепа IV;
3. Єгипет за правління династії Рамесидів;
4. Єгипет за доби Пізнього Царства;

Основні поняття теми:

1. фараон;
2. піраміди;
3. ієрархія.
4. іригація;
5. соціальна структура.

Семинарське заняття.

Формування єгипетської цивілізації та суспільства (2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Загальна джерелознавча характеристика давньоєгипетської літератури.
2. Формування державного апарату, зрошувальної системи. Головна мета внутрішньої політики єгипетської держави;
3. Характер політичної влади, будівництво пірамід;
4. Релігійно-політична реформа Ехнатона, її наслідки;
5. Розквіт Єгипетської держави;
6. Занепад державної влади за часів Нового Царства;
7. Зображення соціального вибуху в творах пророцького жанру (Речення Іпусера, Віщуння Неферті).

Рекомендована література:

1. Мейер Э. Экономическое развитие древнего мира. – М., 1911.
2. Сорокин П. Человек, цивилизация, общество. – М., 1991.
3. Дьяконов В.Д., Неронова Л.М., Свенцицкая И.С. История древнего мира. В 3-х т. – М., 1982. – Т. 1.
4. Древний Египет: Сказания, притчи. – [Б.м.], 2000. – 463 с.
- 5.. История Древнего Востока. Тексты и документы. Москва, 2002. С. 6-158.
6. Коростовцев М.А. Повесть Петеисе III. Древнеегипетская проза. Москва, 1978. 303 с.
7. Поэзия и проза Древнего Востока. Москва, 1973. С. 33-112.
8. Сказки Древнего Египта. Москва, 1998. 352 с.
9. Сказки и повести Древнего Египта. Ленинград, 1979. 287 с.
10. Хрестоматия по истории Древнего Востока: В 2 ч. Москва, 1980. Ч.1. С. 17-128.
11. Демидчик А.Е. «Дал я дорогу своим ногам...» («Рассказ Синухета» - древнейшее воспоминание эмигранта) // Чужое: опыт преодоления. Очерки из истории культуры Средиземноморья. Москва, 1999. С. 237-258.

12. Демидчик А.Е. Наставление совершенному: «Поучение Мерикара», древнейшее рассуждение о благочестии // Совершенный человек. Теология и философия образа. Москва, 1997. С. 291-309.
13. Демидчик А.Е. Представление о египетской государственности в «Поучении царю Мерикаре». Автореф. дисс... канд. ист. наук. Москва, 1994.
14. История всемирной литературы: В 9 т. М., 1983. Т.1. С. 54-80.
15. История Древнего Востока. Зарождение древнейших классовых обществ и первые очаги рабовладельческой цивилизации. Ч.2. Передняя Азия. Египет. М., 1988. С. 415-421. (або: Перепелкин Ю.Я. История Древнего Египта. СПб., 2000).
16. История древнего мира. Ч.1. Ранняя древность. М., 1982, 1983, 1989. С. 111-113.
17. История Востока: В 6 т. Т.1. Восток в древности. М., 1997. С. 165-167.
18. Источниковедение истории Древнего Востока. М., 1984. С. 20-46.
19. Тураев Б. Египетская литература. – М., 1920. – Т.1; СПб., 2000. (або: Д. Брестед, Б. Тураев. История Древнего Египта: В 2 т. – Минск, 2002. – Т.2. – С. 191-402).
20. Уайт Джон М. Боги и люди Древнего Египта / Пер. с англ. М., 2004.

Теми рефератів

1. Єгипет під владою гиксосів.
2. Нефертіті як історична особа.
3. Ехнатон, правитель Єгипту.

**Семінарське заняття .
Релігія, міфологія, мистецтво Єгипту. (2 год.)**

Тематичний план:

1. Найдавніші культури і релігійні вірування.
2. Храми як центри наукових знань, культури й освіти.
3. Виникнення і розвиток писемності.
4. Створення перших енциклопедій. Система освіти.
5. Поява перших музичних інструментів. Перші театральні вистави.
6. Вплив давньоєгипетського культуру і мистецтва на розвиток цивілізацій інших народів.

Рекомендована література

1. История Древнего Востока. Тексты и документы. Москва, 2002. С. 6-158.
2. Коростовцев М.А. Повесть Петеисе III. Древнеегипетская проза. Москва, 1978. 303 с.
3. Поэзия и проза Древнего Востока. Москва, 1973. С. 33-112.
4. Сказки Древнего Египта. Москва, 1998. 352 с.
5. Сказки и повести Древнего Египта. Ленинград, 1979. 287 с.
6. Хрестоматия по истории Древнего Востока: В 2 ч. Москва, 1980. Ч.1. С. 17-128.
7. Демидчик А.Е. «Дал я дорогу своим ногам...» («Рассказ Синухета» - древнейшее воспоминание эмигранта) // Чужое: опыт преодоления. Очерки из истории культуры Средиземноморья. Москва, 1999. С. 237-258.
8. История древнего мира. Ч.1. Ранняя древность. М., 1982, 1983, 1989. С. 111-113.
9. История Востока: В 6 т. Т.1. Восток в древности. М., 1997. С. 165-167.

10. Источниковедение истории Древнего Востока. М., 1984. С. 20-46.
11. Керам Э. Боги. Гробницы. Ученые. М. 1999.
12. Тураев Б. Египетская литература. – М., 1920. – Т.1; Спб., 2000. (або: Д. Брестед, Б. Тураев. История Древнего Египта: В 2 т. – Минск, 2002. – Т.2. – С. 191-402).
13. Уайт Джон М. Боги и люди Древнего Египта / Пер. с англ. М., 2004.

Теми рефератів

1. Архітектура Стародавнього Єгипту
2. Давньоєгипетська скульптура.
3. Уявлення стародавніх єгиптян про потойбічний світ.
4. Писемність Стародавнього Єгипту.

Розділ . Передня Азія

Лекція 5. Шумерська цивілізація (2 год.)

Тематичний план:

1. Походження шумерських племен. Матеріальний і культурний рівень розвитку шумерів.
2. Поява писемності – клинопису.
3. Виникнення перших міст-держав (Еріду, Ур, Ларсу, Лагаш, Ніппур).
4. Реформи Урунімгіна.
5. Аккад. Соціально - економічний стан. Створення першої в світі постійної армії.
6. Місто Ур і утворення централізованої держави – "Царства Шумера й Аккада".
7. Закони царя Шульги.

Основні поняття теми:

1. рабовласництво;
2. богарне землеробство;

3. приватна власність;
4. палацове господарство.

Лекція 6. Стародавній Вавилон. Асирія (2 год.)

Тематичний план:

1. Послаблення Межиріччя після падіння Шумеру. Міжусобні війни міст-держав.
2. Утворення Вавилонської держави: її населення соціально-економічний устрій, релігійні вірування.
3. Царювання Хаммурапі.
4. Заснування міста Ашшур.
5. Тіглатпаласар III, заснування Ассирійської імперії.
6. Захоплення Сирії і Фінікії, знищення Ізраїльського царства.
7. Зміцнення і збагачення Вавилону за часів Навуходоносора II, перетворення його на одну з найсильніших держав світу.
8. Навала персів, захоплення Вавилону, знищення держави.

Основні поняття теми:

1. абсолютна влада;
2. централізація влади;
3. община;
4. лихварство.

Семінарське заняття

Вавилонське суспільство за Кодексом “Закони Хаммурапі” (2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Характеристика джерела.
2. Господарське життя (іригаційне землеробство, садівництво, тваринництво, ремесло, торгівля та лихварство).
3. Суспільний устрій (землеволодіння та землекористування, суспільні стани, рабовласництво, воїни та інші професійні групи, община, сім'я).
4. Судочинство та карне право.

Рекомендована література:

1. Гроссман Ю.М., Лісовий І.А. Історія стародавнього світу. Практикум. Львів, 1985. С. 55-80;
2. История Древнего Востока. Тексты и документы. Москва, 2002. С. 167-191;
3. Тематическая хрестоматия по истории древнего мира. Вып. 1. Древний Восток. Москва, 1963. С. 8-39;
4. Хрестоматия по истории Древнего Востока: В 2 ч. Москва, 1980. Ч.1. С. 151-178;
5. Хрестоматия по истории Древнего Востока. Москва, 1963. С. 196-219;
6. <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/hammurap.htm>
7. Веллард Джеймс. Вавилон. Расцвет и гибель города Чудес / Пер. с англ. Москва, 2003. С. 148-171.
8. Всемирная история: В 24 т. Т.2. Бронзовый век. Минск, 1996. С. 98-115.
9. Дандамаев М.А. Распад государственного хозяйства и процесс приватизации в древней Месопотамии // ВДИ. 2002. №4. С. 3-22.
10. История Востока: В 6 т. Т.1. Восток в древности. Москва, 1997. С. 92-99.
11. История Древнего Востока. Зарождение древнейших классовых обществ и первые очаги рабовладельческой цивилизации. Ч.1. Месопотамия. Москва, 1983. С. 351-355, 361-384.
12. История Древнего Востока. Материалы по историографии. Москва, 1991. С. 51-101.
13. История древнего мира: В 3 ч. М., 1981, 1983, 1989. Ч.1. Ранняя древность. С. 125-138.
14. Источниковедение истории Древнего Востока. М., 1984. С. 83-86.
15. Козырева Н.В. Местное социальное устройство в старовавилонской Месопотамии // Восток. 1991. №1. С. 22-29.

16. Рабовладельческое и феодальное государство и право стран Азии и Африки. Харьков, 1981. С. 37-47.
17. Редер Д.Г., К вопросу о юридическом положении рабов по законам Хаммурапи // Древний Восток. Вып. 1. М., 1975. С. 230-245.
18. Саггс Х. Вавилон и Ассирия. Быт, религия, культура / Пер. с англ. Москва, 2004. С. 155-178.
19. Якобсон В.А. Правовое и имущественное положение воина *gedum* времени I Вавилонской династии // ВДИ. 1963. №2. С. 129-141.
20. Якобсон В.А. Регулирование международной торговли по Законам Хаммурапи // Древний Восток и мировая культура. М., 1981. С. 53-54.

Теми рефератів

1. Політичний лад Старовавилонського суспільства за законами Хаммурапі.
2. Міжнародні відносини Старовавилонського періоду.

Лекція 8. Сирія та Фінікія. Ізраїльсько - іудейське царство (2 год.)

Тематичний план:

1. Перші міста-держави у регіоні – Ебла, Бібл, Хацор та інші як центри міжнародної торгівлі.
2. Перша держава амореїв Ямхад: етнічний склад, форма правління, соціально-економічний устрій.
3. Перші поселення фінікійців у Іспанії, Північній Африці, на Сицилії.
4. Утворення Тіро-Сідонського царства. Карфаген – найбільша фінікійська колонія в Північній Африці
5. Біблія як джерело історії єврейського народу.
6. Міста-держави філістимлян.
7. Війна між філістимлянами та євреями, виникнення ізраїльської держави.

8. Правління Соломона, характерні риси його царювання.
9. Розгром Ассирією союзу Ізраїльського та Дамаського царств і захоплення Ізраїлю.
10. Захоплення вавілонянами Єрусалиму.

Основні поняття теми:

1. колонізація;
2. данина;
3. тамкар;
4. мушкенум.
5. мишпаха;
6. матте;
7. шебет;
8. харизма;
9. хубур.

**Семінарське заняття
Палестина в I тис. до н.е.**

1. Заселення Палестини стародавніми євреями;
2. Рух пророків, реформи Іосії;
3. Палестина під іноземним володарюванням;

Рекомендована література

1. История Востока: В 6 т. Т.1. Восток в древности. Москва, 1997. С. 92-99.
2. История Древнего Востока. Зарождение древнейших классовых обществ и первые очаги рабовладельческой цивилизации. Ч.1. Месопотамия. Москва, 1983. С. 351-355, 361-384.
3. История Древнего Востока. Материалы по историографии. Москва, 1991. С. 51-101.
4. История древнего мира: В 3 ч. М., 1981, 1983, 1989. Ч.1. Ранняя древность. С. 125-138.

5. Источниковедение истории Древнего Востока. М., 1984. С. 83-86.
6. Козырева Н.В. Местное социальное устройство в старовавилонской Месопотамии // Восток. 1991. №1. С. 22-29.

Теми рефератів

1. Правління Давида.
2. Правління Соломона.
3. Аналіз Біблії як історичного джерела

Лекція 10. Перська держава. (2 год.)

Тематичний план:

1. Еламіти – найдавніше населення Ірану. Прихід до Ірану племен мідійців і персів (поняття аріїв), райони їх розселення.
2. Повалення мідійцями царства Урарту, війна з Лідією (територія Малої Азії).
3. Об'єднання Кіром II мідійських володінь під своєю владою. Виникнення Перської держави.
4. . Продовження політики Кіра II Камбізом II.
5. Прихід до влади Дарія. Реформи.
6. Занепад Перської імперії. Повстання поневолених народів. Війна з Грецією і поразка Перської імперії.

Основні поняття теми:

1. сатрапія;
2. талант;
3. сикель;
4. хшатрапаван
5. зороастризм;

6. фетишизм;
7. тотемізм;
8. анімізм.

Семінарське заняття.

Правління Дарія I за текстами “Бехістунський напис” та “Історія” Геродота. (2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Характеристика джерел.
2. Прихід до влади Дарія I та відновлення ним єдності держави Ахеменідів.
3. Адміністративно-фінансові реформи Дарія I.
4. Військова реформа Дарія I.

Рекомендована література:

1. Геродот. Історія в дев'яти книгах / Пер. А.О. Білецького. Київ, 1993. III, 61-86, 88-97, 117; IV, 166.
2. «Бехістунський напис» // История Древнего Востока. Тексты и документы. Москва, 2002. С. 389-399;
3. Литература Древнего Востока: Тексты. Москва, 1984. С. 41-44;
4. Рак И.В. Мифы Древнего и средневекового Ирана (зороастризм). СПб.; Москва, 1998. С. 418-427;
5. Тематическая хрестоматия по истории древнего мира. Вып. I. Древний Восток. Москва, 1963. С. 134-143;
6. Хрестоматия по истории Древнего Востока: В 2 ч. Москва, 1980. Ч.2. С. 24-32;
7. Хрестоматия по истории Древнего Востока. М., 1997. С. 269-279, 283-295.
8. Дандамаев М.А. Политическая история Ахеменидской державы. Москва, 1985. С. 64-108.
9. Дандамаев М.А., Луконин В.Г. Культура и экономика древнего Ирана. Москва, 1980. С. 105-140, 186-216, 228-242.
10. История Востока: В 6 т. Т.1. Восток в древности. Москва,

1997. С. 290-302.

11. История древнего мира: В 3 ч. Ч.2. Расцвет древних обществ. Москва, 1982, 1983, 1989. С. 142-153.
12. История Древнего Востока. От ранних государственных образований до древних империй. Москва, 2004. С. 581-655.
13. История Ирана. Москва, 1977. С. 47-62.
14. Фрай Р. Наследие Ирана / Пер. с англ. М., 1977, 2002. С. 125-161.
15. Куликан У. Персы и мидяне. Подданные империи Ахеменидов / Пер. с англ. Москва, 2002. С. 71-92.
16. Персы: Властители империи / Пер. с англ. Москва, 2003. С. 85-112.

Теми рефератів

1. Політична сутність перевороту Гаумати.
2. Кір II як історична особа.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

РОЗДІЛ. Давня Індійська цивілізація.

Лекція 11. Перші цивілізації на території Індії. Ведійська епоха. (2 год.)

Тематичний план:

1. Хараппська цивілізація: походження, ареал поширення, хронологічні рамки.
2. Релігійні вірування. Розвиток культури. Вплив традиційної Хараппської цивілізації на розвиток ведійської культури.
3. Занепад Хараппської цивілізації.
4. "Арійська проблема" – теорії походження. Прихід і розселення індоаріїв у долині Гашу.

5. Політична організація та соціальна структура, розшарування суспільства. Походження варн. Станово - кастовий устрій суспільства.

Основні поняття теми:

1. варна;
2. каста;
3. брахман;
4. кшатрій;
5. шудра.

Семінарське заняття.

Ранній буддизм: вчення та буддистська громада (2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Характеристика джерел.
2. Виникнення буддизму, його віровчення.
3. Соціальна етика раннього буддизму.
4. Буддизм і держава.
5. Буддійська община – сангха.

Рекомендована література:

1. Голоси стародавньої Індії. Антологія давньоіндійської літератури / Пер. з санскр. П.Ріттер. Київ, 1982. С. 251-282.
2. Будда. История о перерождениях / Пер. с пали Б.Захарьина. Москва, 1991.
3. Джатаки. Из первой книги «Джатак» / Пер. с пали Б.Захарьина. Москва, 1979.
4. Джатаки или Сказания о подвигах Бодхисаттвы / Пер. с санскр. Санкт-Петербург, 1994.
5. Дхаммапада / Пер. с пали В.Н. Топорова. Санкт-Петербург, 1993.
6. История Древнего Востока. Тексты и документы. Москва, 2002. С. 489-504.
7. История и культура Древней Индии: Тексты / Пер., сост. А.А.Вигасин. Москва, 1990. С. 170-215.

8. Поэзия и проза Древнего Востока. Москва, 1973. С. 432-488.
9. Хрестоматия по истории Древнего Востока: В 2 ч. Москва, 1980. Ч.2. С. 131-155.
10. Бонгард-Левин Г.М. Древнеиндийская цивилизация: 2-е изд. Москва, 1993. 319 с.
11. Бонгард-Левин Г.М., Ильин Г.Ф. Индия в древности. Москва, 1985. С. 330-363.
12. Будда. Конфуций. Савонарола. Торквемада. Лойола. Санкт-Петербург, 1998. С. 5-76.
13. Бэшем А. Чудо, которым была Индия / Пер. с англ. Москва, 1977, 2000. С. 276-310.
14. Васильев Л.С. История религий Востока: 2-е изд. Москва, 1988, 1998. С 218-235.
15. История Востока: В 6 т. Москва, 1997. Т.1. Восток в древности. С. 410-417, 423-428.
16. Источниковедение истории Древнего Востока. М., 1984. С. 293-299.
17. Кочетов А.Н. Буддизм: 2-е изд. М., 1983. 176 с.
18. Религиозные традиции мира: В 2 т. / Пер. с англ. М., 1996. Т.2. С. 263-335.
19. Улич Г. Будда / Пер. с нем. Ростов н/Дону, 1998.
20. Элиаде М. История веры и религиозных идей: В 3 т. / Пер. с фр. Москва, 2002. Т.2. С. 64-74, 80-92, 179-186.

Теми рефератів

1. Характеристика змісту брахманізму.
2. Основні принципи індуїзму.
3. Основні принципи джайнізму.

**Лекція 12. Магадхсько - маурійська епоха.
Економічний розвиток і соціальна структура. (2 год.)**

Тематичний план:

1. Держава Магадха: передумови і причини досягнення домінуючого положення.
2. Династія Нандів: основні напрямки внутрішньої та зовнішньої політики. Династія Маур'їв і її засновник Чандрагупта. Царювання Ашоки і розквіт великої імперії Маур'їв.
3. Розповсюдження буддизму і перетворення його в державну релігію імперії.
4. Політичний, економічний і культурний розвиток Південної Індії.
5. Патріархальна сім'я як основна форма структури суспільства. Форми шлюбу. Характерні риси сімейних відносин.

Основні поняття теми:

1. буддизм;
2. джайнізм;
3. політеїзм;
4. цитадель.

Лекція 13. Культура епохи Маур'їв (2 год.)

Тематичний план:

1. Широке розповсюдження писемності – її типи, теорії походження.
2. Розвиток наукових знань з астрономії, математики, медицини, граматики.
3. Розвиток політичних ідей. Розробка принципів управління державою, теорії державної влади. Поява політичних шкіл і політичних трактатів.
4. Вироблення головних методів зовнішньої політики. Закладання принципів дипломатичної діяльності Каутілья і його вчення про основні галузі знань.

Основні поняття теми:

1. самхіта;
2. араньяк;
3. упанішад;
4. пурани.

Семінарське заняття.

**Давньоіндійське суспільство за текстами: “Закони Ману”
та “Артхашастра Каутіль””. (2 год.)**

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Характеристика джерел.
2. Станово-кастова система.
3. Форми залежності.
4. Община.Сім'я.
5. Система державного управління.

Рекомендована література:

1. Голоси стародавньої Індії. Антологія давньоіндійської літератури / Пер. з санскр. П.Ріттер. Київ, 1982. С. 251-282.
1. Будда. История о перерождениях / Пер. с пали Б.Захарьина. Москва, 1991.
2. Джатаки. Из первой книги «Джатак» / Пер. с пали Б.Захарьина. Москва, 1979.
3. Джатаки или Сказания о подвигах Бодхисаттвы / Пер. с санскр. Санкт-Петербург, 1994.
4. Дхаммапада / Пер. с пали В.Н. Топорова. Санкт-Петербург, 1993.
5. История Древнего Востока. Тексты и документы. Москва, 2002. С. 489-504.
6. История и культура Древней Индии: Тексты / Пер., сост. А.А.Вигасин. Москва, 1990. С. 170-215.

7. Поэзия и проза Древнего Востока. Москва, 1973. С. 432-488.
8. Хрестоматия по истории Древнего Востока: В 2 ч. Москва, 1980. Ч.2. С. 131-155.
9. Бонгард-Левин Г.М. Древнеиндийская цивилизация: 2-е изд. Москва, 1993. 319 с.
10. Бонгард-Левин Г.М., Ильин Г.Ф. Индия в древности. Москва, 1985. С. 330-363.
11. Будда. Конфуций. Савонарола. Торквемада. Лойола. Санкт-Петербург, 1998. С. 5-76.
12. Бэшем А. Чудо, которым была Индия / Пер. с англ. Москва, 1977, 2000. С. 276-310.
13. Васильев Л.С. История религий Востока: 2-е изд. Москва, 1988, 1998. С 218-235.
14. История Востока: В 6 т. Москва, 1997. Т.1. Восток в древности. С. 410-417, 423-428.
15. Источниковедение истории Древнего Востока. М., 1984. С. 293-299.
16. Кочетов А.Н. Буддизм: 2-е изд. М., 1983. 176 с.
17. Религиозные традиции мира: В 2 т. / Пер. с англ. М., 1996. Т.2. С. 263-335.
18. Улич Г. Будда / Пер. с нем. Ростов н/Дону, 1998.
19. Элиаде М. История веры и религиозных идей: В 3 т. / Пер. с фр. Москва, 2002. Т.2. С. 64-74, 80-92, 179-186.

Теми рефератів

1. Політичний лад Стародавньої Індії за законами Ману.
2. Причини зникнення індської цивілізації.

Давня Китайська цивілізація

Лекція 1. Перші китайські цивілізації. Епоха Лего і Чжаньго (2 год.)

Тематичний план:

1. Феномен китайської цивілізації, специфічні риси її розвитку.
2. Китай у III ст. до н.е.: соціально-економічний і політичний стан китайських царств, їх боротьба за гегемонію.
3. Піднесення царства Цін, зайняття ним домінуючого положення, підкорення сусідніх царств. Утворення імперії Цін – першої централізованої держави на території всього Китаю.
4. Реформи Ван Мана: основні напрямки і цілі, їх об'єктивно-прогресивний характер. Невдачі реформаторської діяльності Ван Мана. Занепад і загибель імперії.
5. Друга Ханьська імперія (Хоу Хань). Поновлення деспотичного режиму.
6. Діяльність таємних товариств. Повстання "жовтих пов'язок". Розпад і загибель імперії Хоу Хань.

Основні поняття теми:

1. ієрогліф;
2. «кістки дракона»;
3. триподи;
4. ван;
5. «і»;
6. пен;
7. юань.

Семинарське заняття.
Людина, суспільство, держава за текстом “Луньюй”
Конфуція (2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Характеристика джерела.
2. Конфуцій: життя, діяльність, роль в історії.
3. Людина та етика людських взаємин у “Луньюй”.
4. Конфуціанське ідеальне суспільство, спосіб його побудови.
5. Конфуцій про державу й політику.

Рекомендована література:

1. Конфуций. Беседы и суждения: Изд. 2-е, испр. Санкт-Петербург, 2001;
2. Конфуций. Изречения. Изд. МГУ, 1994;
3. Конфуций. Уроки мудрости. Москва; Харьков, 1998;
4. Конфуций. Я вернусь в древность. Москва, 1995, 1998;
5. Переломов Л.С. Конфуций. Лунь-юй. Москва, 1998. С. 289-447.
6. Будда. Конфуций. Савонарола. Торквемада. Лойола. Санкт-Петербург, 1988. С. 77-146.
7. Васильев Л.С. Проблемы генезиса китайской мысли. Москва, 1989. С. 50-81.
8. Гране М. Китайская мысль / Пер. с фр. Москва, 2004. С. 317-329, 370-390.
9. История китайской философии / Пер. с кит. Москва, 1989. С. 59-76.
10. История политических и правовых учений. Древний мир. Москва, 1985. С. 165-172.
11. Крюгер Р. Китай. Полная история Поднебесной / Пер. с англ. Москва, 2006. С.75-103.
12. Малявин В. Конфуций. М., 1992. – (сер. ЖЗЛ).

13. Переломов Л.С. Конфуций: жизнь, учение, судьба. Москва, 1993 (або: Переломов Л.С. Слово Конфуция. Москва, 1992).
14. Рубин В.А. Идеология и культура Древнего Китая (четыре силуэта). Москва, 1970. С. 5-44.
15. Фицджеральд С.П. Китай: краткая история культуры / Пер. с англ. Санкт-Петербург, 1998. С. 65-88.
16. Фицджеральд Ч.П. История Китая / Пер. с англ. Москва, 2004. С. 76-103.

Теми рефератів

1. Філософські системи Стародавнього Китаю.
2. Основні положення даосизму.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III

РОЗДІЛ. Античні цивілізації. Стародавня Греція

Лекція 1. Егейська та ахейська цивілізації. Гомерівський період. (2 год.)

Тематичний план:

1. Періодизація епохи, її хронологічно-географічний принцип: мінойський, елладський, кікладський періоди та їх основні характеристики.
2. Перші держави на території Греції, їх соціально-економічний і політичний устрій.
3. Ахейські держави. Завоювання ахейцями о. Крит. Розвиток господарства і культури. Розширення торговельно-економічних зв'язків ахейців у регіоні.
4. Занепад ахейських держав і його причини.
5. Вторгнення дорійців, іллірійців, фракійців у материкову Грецію і на прибережні острови. Матеріально-культурний рівень розвитку прибулих племен.

Основні поняття теми:

1. аид;
2. ойкос;
3. антидосис;
4. антовий храм;
5. гедонізм;
6. гопліт;
7. басілевс;
8. ареопаг;
9. геомори;
10. демос;
11. демагог;
12. деміург

Семінарське заняття.

Давньогрецьке суспільство за поемами Гомера (2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Початок Троянської війни за давньогрецькою міфологією. (Весілля Пелея; «золоте яблуко»; суд Паріса; Єлена Прекрасна) .
2. Сюжети та основні герої ахейського і троянського станів за «Іліадою» та „Одісеєю”
3. Поеми Гомера «Іліада» та «Одісея» як історичне джерело. «Гомерівське питання».
4. Політичні відносини в суспільстві ахейців за поемами Гомера.
5. Соціальна структура: престолярство; виділення знаті та особливості аристократичного етосу; фети та метанасті; становище рабів.
6. Господарча діяльність у поемах Гомера: сільське господарство; ремесло; торгівля та обмін.

Рекомендована література:

1. Кан А.С. История скандинавских стран. М., 1971.
2. Гомер. Іліада. Одиссея. (Будь-яке видання українською чи російською мовами).
3. Хрестоматия по истории древнего мира / Под ред. В. Струве, М., 1951, Т. II.
4. Хрестоматия по истории Древней Греции / Под ред. Д.П. Каллистова, М., 1964.
5. Гроссман Ю.М., Лісовий І.А. Історія стародавнього світу: Практикум. Львів, 1985.
6. Андреев Ю.В. Раннегреческий полис (гомеровский период). Л., 1976.
7. Андреев Ю.В. Об историзме гомеровского эпоса / ВДИ, 1984, № 4, С. 3–11.
8. Античная Греция. М., 1983, Т.1.
9. Асмус В.Ф. История античной философии. М., 1965.
10. Белох Ю. История Греции. М., 1905, Т.1.
11. Боднарский М.С. Античная география. М., 1953.
12. Бузескул В. Введение в историю Греции. Харьков, 1915.
13. Вернан Ж.-П. Происхождение раннегреческой мысли. М., 1988.
14. Древняя Греция / Под ред. В. Струве, Д.П. Каллистратова, М., 1956.
15. Древние цивилизации / Под ред. Г.М. Бонгард-Левина и др. М., 1989.
16. Гордезиани Р.В. Проблемы гомеровского эпоса. Тбилиси, 1978.
17. Грейвс Р. Мифы Древней Греции. М., 1992.
18. Клейн Л.С. Анатомия «Илиады». СПб., 1998. 560 с.
19. Кравчук А. Троянская война: Миф и история. М., 1991.
20. Курциус Э. История Греции: М.–К., 1876, Т.1.
21. Лосев В.Р. Гомер. М., 1960.
22. Немировский А.И. Мифы древней Эллады. М., 1992.

23. Пельман Р. Очерк греческой истории в связи с источниковедением. Спб., 1906.
24. Радциг С.Й. История античной литературы. М., 1959.
25. Сахарный И.А. Гомеровский эпос. М., 1976.
26. Тронский И.М. История античной литературы. М., 1983.
27. Флоренсов Н.А. Троянская война и поэмы Гомера. М., 1991.
28. Цымбурский В.Л., Файер В.В. Рецензия на: Клейн Л.С. Анатомия «Илиады». СПб., 1998. 560 с. // ВДИ, 2002. № 1. С. 179 – 189.
29. Шталь И.В. Гомеровский эпос. М., 1975.
30. Шестаков С. О происхождении «Одиссеи». Казань, 1892.

Теми рефератів

1. Побудова ойкосу згідно зі змістом „Одіссеї”
2. Змалювання територіальної общини в поемах Гомера.

Основні поняття теми:

1. басилевс;
2. ареопаг;
3. демотика;
4. колонізація;
5. кори;
6. геомори;
7. геруссія;
8. демос;
9. демагог;
10. деміург

Лекція 2 Розквіт держави в Афінах. (2 год.)

Тематичний план:

1. Демократичні реформи Солона і Клісфена в Афінах.
2. Піднесення Афін. Перемоги Афін у грецько-перських війнах. Створення Афінського морського союзу. Перетворення Афін на могутню морську державу.

3. Правління Перікла – доба найбільшої могутності Афін, найвищого розквіту стародавньої Греції.
4. Боротьба Афін із Коринфом і Спартою за гегемонію у Греції. Пелопоннеська війна. Розкол Греції на два ворогуючі табори. Архідамова та Декелейська війни.
5. Піднесення і початок гегемонії Спарти. Правління "30 тиранів".
6. Встановлення демократії в Афінах.

Основні поняття теми:

1. тиранія;
2. зевгіт;
3. агора;
4. ідеалізм;
5. ієродул;
6. іпотека;
7. карнеї;
8. діонісії.

Семінарське заняття.

**Становлення Афінського поліса за античними джерелами
(2 год.)**

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Характеристика джерел з історії становлення афінського поліса.
2. Основні тенденції суспільно-політичного розвитку Аттики в VIII—VII ст. до Р.Х. Родоплемінна організація та організація влади. Сінойкізм Тесея. Кілонова смута. Закони Драконта.
3. Реформи Солона та їх місце в процесі становлення афінського поліса:
  - а) суспільно-політичний комплекс реформ;
  - б) економічні реформи та їх спрямування;
  - в) зміни в релігійно-ідеологічній сфері.

4. Тиранія Пейсестрата та Пейсестратидів. Питання про місце ранньогрецької тиранії в процесі становлення античного поліса.
5. Реформи Клісфена та їх оцінка в світовій історіографії.

Рекомендована література:

1. Арістотель. Афінівська політія. (Будь-яке видання).
2. Арістотель. Політіка. II, 4, 4. P. 1266 b; 9, 2. P. 1273 b – 1274 a; 9. P. 1274 b; III, 1, 10. P. 1275 b; V, 9, 23. P. 1315 b (Будь-яке видання).
3. Арістотель. Економіка. II, 2, 4. P. 1347 a. (Будь-яке видання).
4. Геродот. Історія. VI, 60; 123; V, 66 -73 (Будь-яке видання).
5. Ксенофонт. Лакедемонська політія. (Будь-яке видання).
6. Плутарх. Солон. (Будь-яке видання).
7. Плутарх. Арістід. VIII. (Будь-яке видання).
8. Фулідід. Історія. I, 2, 5 – 6; 20, 2; II, 15, 1 – 6; VI, 54; (Будь-яке видання).
9. Геродот. Історія. I, 59 - 64. (Будь-яке видання).
10. Ксенофонт. Лакедемонська політія. (Будь-яке видання).
11. Плутарх. Лікурґ. (Будь-яке видання).
12. Хрестоматія по історії древнього мiра // Под ред. В. Струве. М, 1951. Т. II.
13. Хрестоматія по історії древньої Греції // Под ред. Д.П. Каллістова. М., 1964.
14. Антична Греція. М., 1983. Т. 1.
15. Белох Ю. Історія Греції. (Будь-яке видання).
16. Берґер А. Політіческа́я мьсль древногрецької демократії. М., 1966.
17. Бузескул Е.П. Історія афінської демократії. СПб., 1909.
18. Виппер Р. Історія Греції в класическу́ю епоху IX-IV вв. до Р.Х. М., 1916.

19. Вернан Ж.-П. Происхождение раннегреческой мысли. М., 1988.
20. Древние цивилизации // Под ред. Г.М.Бонгард-Левина и др. М., 1989.
21. Зайцев А.И. Культурный переворот в Греции VIII—V вв. до н.е. Л., 1986.
22. Зельин К.К. Борьба политических группировок в Аттике в VI в. до н.е. М., 1964.
23. Колобова К.М. К вопросу о возникновении афинского государства //ВДИ, 1968, № 4. С. 76-81.
24. Карпюк С.Г. Клисфеновские реформы и их роль в социально-политической борьбе в позднеархаических Афинах // ВДИ. 1986. № 1. С. 17–35.
25. Карпюк С.Г. ОХЛОС от Эсхила до Аристотеля: история слова в контексте истории афинской демократии // ВДИ. 1995. № 4. С. 35–49.
26. Колобова К.М. Древний город Афины и его памятники. Л., 1961.
27. Колобова К.М. Возникновение и развитие Афинского государства IX-VI в.в. до н.э. Л., 1958.
28. Лурье С.Я. История Греции. Ч. 1-2. Л., 1940; М., 1993.
29. Радциг С.И. «Килонова смута» в Афинах // ВДИ, 1964, № 3. С. 3-14.
30. Скржинская М.В. Устная традиция о Писистрате // ВДИ. ВДИ. 1969. № 4.
31. Ставнюк В.В. Формування полісного устрою в Аттиці і «сінойкізм Тесея» // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. 1999. № 2.
32. Туманс Х. Рождение Афины. Афинский путь к демократии: от Гомера до Перикла (VIII-V вв. до н. э.). СПб., 2002.
33. Фролов Э.Д. Становление древнегреческого полиса. Л., 1988.
34. Фролов Э.Д. Факел Прометея. Л., 1981; 1984; 1991.
35. Шишова И.А. Становление рабства в античной Греции. Л., 1991.

Теми рефератів

1. Відображення становлення державності в „гомерівський” та архаїчний періоди в давньогрецькій міфології.
2. Місце остракізма в політичному житті афінського суспільства.

Лекція 3. Становлення олігархічної держави в Спарті

Тематичний план

1. Прихід дорійців на Пелопоннес і становлення дорійської держави в Спарті;
2. Спартанське суспільство за законами Лікурга;
3. Месенські війни;

Основні поняття теми:

Ілоти
Герусія,
агелла,
апелла,
кріптії
ефори;

Семінарське заняття.

Спартанський поліс у VII–V ст. до н.е. за античними джерелами (2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Характеристика джерел і літератури з теми.
2. Розвиток Спарті до II Месенської війни.
3. «Лікургові устрій» у стародавній Спарті :
  - а. Проблема історичності постаті Лікурга та його реформ;
  - б. Становище ілотів і перієків;
  - в. Характеристика «общини рівних»: ставлення до господарчої діяльності; побут і дозвілля; сім'я та виховання спартіатів.
4. Організація влади: апелла; герусія; ефорат; архагети; інші магістратури.

5. Проблема оцінки спартанського полісу: «олігархія», «аристократія», чи «демократія»?

Рекомендована література:

1. Арістотель. Політика. II, б, 14-23, Р. 1270 а — 1271 в. (Будь-яке видання).
2. Геродот. Історія. VI, 60. (Будь-яке видання).
3. Ксенофонт. Лакедемонська політія. (Будь-яке видання).
4. Плутарх. Лікург. (Будь-яке видання).
5. Страбон. Географія. VIII, 5. (Будь-яке видання).
6. Тіртей. Фрагменти 6 – 7. (Будь-яке видання).
7. Хрестоматія по історії Древньої Греції / Под ред. Д. П. Каллистова. М., 1964. С.118-137.
8. Андреев Ю.В. К проблеме «Ликургова законодательства» // Проблемы античной истории. Л., 1982. С. 30—59.
9. Андреев Ю.В. Спарта как тип полиса // Античная Греция. М., 1982. Т. 1. С. 194—216.
10. Андреев Ю.В. Спартанские «всадники» // ВДИ, 1969, № 4.
11. Белох Ю. История Греции. М., 1905, т. 1.
12. Бузольт Г. Очерк государственных и правовых греческих древностей. Харьков, 1899.
13. Гиро П. Частная и общественная жизнь греков. СПб, 1899.
14. Доватур А.И. «Политика» и «Политии» Аристотеля. М.-Л., 1965. – С. 213-252.
15. Колобова К.М. Древняя Спарта. (X—VI вв. до н.э.). Л., 1957.
16. Колобова К.М., Озерецкая Е.Л. Как жили древние греки. Л., 1959.
17. Осовская М. Рыцарь и буржуа: Исследования по истории морали. М., 1987.
18. Фролов Э.Д. Рождение греческого полиса. Л., 1988.
19. Шишова И. Раннее законодательство и становление рабства в античной Греции. Л., 1991.

Теми рефератів

1. Особливості воєнного мистецтва Спарти.
2. Оцінка спартанського полісу в працях Аристотеля.

II семестр

Лекція 1 Становлення Македонської гегемонії на Балканах.

Похід Александра Македонського на Схід.(2год.)

1. Македонська держава, її поява, географічне положення, соціально-політичний устрій, економічний і культурний розвиток, військова організація, агресивність зовнішньої політики, перші завоювання.
2. Антимакедонська коаліція грецьких міст і її поразка. Коринфський договір. Об'єднання всієї Греції під владою Македонії.
3. Битва при Херонеї. Втрата незалежності Еллади.
4. Початок царювання Александра.
5. Похід Александра на Схід. Завоювання перської держави Ахеменидів.

Основні поняття теми:

1. тиранія;
2. гегемонія;
3. фаланга;
4. гетайри;
5. діадохи;
6. епігони;

Лекція 2. Період еллінізму. (2 год.)

Тематичний план:

1. Боротьба діадохів і епігонів.
2. Виникнення могутніх монархій. Перенесення торговельного

центру на Схід, відтік населення з Греції як фактори прискороного занепаду грецьких міст.

3. Елліністичний Єгипет;
4. Пергамське царство;
5. Царство Селевкідів;
6. Греко-Бактрійське царство;

Основні поняття теми:

1. діадохи;
2. койне;
3. колосс;
4. містерії;
5. мойри.

Семинарське заняття.

**Розквіт афінської демократії за даними античних джерел
(2 год.)**

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Джерела з історії афінської демократії.
2. Реформи Ефіальта і Перікла. Перікл на чолі афінського полісу.
3. Організація афінського політичного устрою:
4. Суспільне життя в умовах афінської демократії.
5. А.Сім'я, виховання, побут і повсякденне життя громадян.
6. Б.Становище метеків.
7. В.Рабство в Афінах класичного періоду.
8. Культура Греції класичного періоду.

Рекомендована література:

1. Аристотель. Афинская полиция. Государственное устройство Афинян. М., 1937. С. 25-28, 42-59, 61-62.
2. Псевдо-Ксенофонт. Афинская полиция. I-III. //Аристотель. Афинская полиция. Государственное устройство афинян. М., 1937; М., 1996.

3. Фукидид. История. II, 36-41. (Будь-яке видання).
4. Плутарх. Паралельні біографії. Перікл. (Будь-яке видання).
5. Хрестоматия по истории Древней Греции. Под ред. В.Струве и Д.П.Каллистова. М., 1964. - С.210-239.
6. Арский Ф.Н. Перикл. М., 1971.
7. Бузескул В.П. Афинская демократия. Харьков, 1909.
8. Бузескул В.П. Афинская политика Аристотеля как источник для истории Афин до конца V века. Харьков, 1895.
9. Бузескул В.П. Перикл. Историко-критический этюд. Х., 1889.
10. Бузескул В.П. Перикл: личность, деятельность, значение. Спб., 1923.
11. Валлон А. История рабства в античном мире. Греция. М., 1941.
12. Гиро П. Частная и общественная жизнь греков. Спб., 1899.
13. Грант М. Классическая Греция. М., 1998.
14. Грейс Э.Л. Что такое раб и искусство управлять людьми. //ВДИ.- 1970.- №1.
15. Доватур А.И. Рабство в Аттике VI- V вв. до н.е. Л., 1980.- С.25-106.
16. Древняя Греция. Под ред. В.Струве и Д.П.Каллистова. М., 1956.-С.131-156.
17. Зайцев А.Й. Перикл и его преемники.//Политические деятели античности, средневековья и нового времени. Л., 1983.- С.25 сл.
18. Колобова К.М. Древний город Афины и его памятники. Л., 1961.
19. Колобова К.М., Глушкина Л.М. Очерки по истории древней Греции. Л., 1958.
20. Колобова К.М., Озерецкая Е.Л. Как жили древние греки. Л., 1958.
21. Корзун М.С. К вопросу о характере власти Перикла. //Вестник Белорусского университета. 1973.- Сер. III.- №3,- С.11-25.

22. Коршунков В.А. Эфиальт и значение реформ Ареопага. //Античное общество и государство. Проблемы социально-политической истории. Л., 1988.- С.66-84.
23. Коршунков В.А. Ареопаг и Афинская демократия // Античность и современность. М., 1991.
24. Латышев В.В. Очерк греческих древностей. Ч.І-ІІ. Спб., 1888-1889; 1997.
25. Никольская Р.А. Государственное устройство афинской демократии. //Ученые записки Белорусского университета. 1956.-Вып.30.-С.3-35.
26. Туманс Х. Рождение Афины. Афинский путь к демократии: от Гомера до Перикла (VIII-V вв. до н. э.). СПб., 2002.

Теми рефератів

1. Перікл та Фідій. Дружба та співпраця.
2. Сімейне життя Перікла.

Семінарське заняття.

Утворення та розпад держави Александра Македонського (2год)

Тематичний план

1. Причини походу Александра Македонського на Схід.
2. Початок завоювання Александра на Сході.(до завоювання Єгипту включно.)
3. Продовження походу Александра (Битва при Гавгамелах та завоювання Середньої Азії)
4. Розпад держави Александра на Сході та головні наслідки походу.

Рекомендована література

1. Арриан. Поход Александра. М.: Наука 1994.
2. История Древней Греции./ под ред. В.И.Кузицина. М.Высшая школа. 2001.
3. История древнего мира./под ред. И.М.Дьяконова,В.Д.Нероновой,И.С.свенцицкой. М.:Наука, 1982, т.II.
4. С. 302-324.
5. Историография античной истории. /под ред. В.И.Кузицина.- М.: Высшая школа 1980.
6. Ковалев С.И. Александр Македонский. М.:Наука 1990
7. Плутарх Порівняльні життєписи.- К.:Дніпро. 1991.-С.126-188.
8. Б.Г.Гафуров,Д.И.Цибукидис Александр Македонский и Восток. М.:Наука 1980.
9. Хрестоматия по истории Древней Греции. Под. Ред Д.П.Калистова.- М.:Мысль 1998.
10. Шахермеер Ф. Александр Македонский.-М.:Наука 1984.
11. Шофман А.С.Восточная политика Александра Македонского. Казань, Изд-во Казанского Г.У., 1976.
12. Штоль.Г.В.Герои Греции в войне и мире. Скорина 1992.

Теми рефератів

1. Таємниця змови проти Філіпа II.
2. Причина смерті Александра. Проблема та гіпотези.

Семінарське заняття.

Елліністичні держави (2год)

1. Характеристика джерел та сутність поняття «еллінізм».
2. Суспільний та політичний лад Елліністичного Єгипту.
3. Характеристика держави Селевкідів.
4. Елліністичний Пергам.
5. Культура Греції періоду еллінізму

Рекомендована література

1. Левек П. Эллинистический мир. М.:Наука 1980
2. Маринович Л.П. Греческое наемничество IV в. До н.э. и кризис полиса. М.: Наука 1975
3. Пети П. Ларонд А. Эллинистические цивилизации. М.:Астрель 2004.
4. Плутарх. Порівняльні життєписи. К.: Дніпро 1991.-С.239-283.
5. Рожанский И.Д.История естествознания в эпоху эллинизма и Римской империи. – М.: Наука. 1988

Теми рефератів

1. Розквіт елліністичної культури.
2. Александрійський Мусейон.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

РОЗДІЛ. Становлення Республіки в Римі.

Лекція 1. Римська республіка. (2 год.)

Тематичний план:

1. Виникнення Риму. Соціально-економічний, державно-адміністративний устрій „царського періоду”
2. Встановлення Республіки в Римі.
3. Завоювання Римською республікою всієї Італії.

Основні поняття теми:

1. акведук;
2. магістратура;
3. базилика;
4. едикт;
5. югер.

Лекція 2. Боротьба Риму з Карфагеном за панування в Середземному морі.(2год.)

Тематичний план

1. Причини та початок Пунічних війн.
2. Перша Пунічна війна (264-241 рр. до н.е.)
3. Друга Пунічна (Ганнібалова)війна;
4. Третя Пунічна війна. Знищення Карфагену.

Основні поняття теми:

1. Пуни;
2. Суфети;
3. Абордаж;
4. Нумідія;
5. Легіон;

Семінарське заняття.

Соціально-політична боротьба в ранній Римській республіці. (2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Характеристика джерел.
2. Класово-станова структура Риму в кінці VI — на початку V ст. до н.е. Причини боротьби патриціїв і плебеїв.
3. Реформи Сервія Туллія.
4. Римське суспільство за законами 12 таблиць.
5. Державний устрій Риму в III—II ст. до н.е.

Рекомендована література:

1. Законы 12 таблиц // Хрестоматия по истории древнего Рима / Под ред. С.Л.Утченко. - М., 1962. - С. 62-73.
2. Плутарх. Ромул // Плутарх. Сравнительные жизнеописания. - М., 1961. - Т. 1. - С. 25-49.
3. Хрестоматия по истории древнего Рима / Под ред. С.Л.Утченко. - М., 1962. - С. 31-83.
4. Хрестоматия по истории древнего Рима / Под ред. В.П.Кузищина. - М., 1987. - С. 5-46.
5. Ельницкий Л.А. Возникновение и развитие рабства в Риме в VIII-III вв. до н.э. - М., 1964. - С. 117-201.
6. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства // Маркс К., Энгельс Ф. Твори. - Т. 21. - С. 116-125, 120-129.
7. Залесский Н.Н. Ф. Энгельс о римских трибах и куриях // Вест. Ленингр. ун-та. - 1972. - Вып. 1. - С. 37-54.
8. Игнатенко А.В. Древний Рим: От военной демократии к военной диктатуре. - Свердловск, 1988. - С. 16-73.
9. История Европы. - М., 1988. - Т. 1. Древняя Европа. - С. 347-373.
10. Немировский А.И. История раннего Рима и Италии. - Воронеж, 1962.
11. Нечай Ф.М. Образование Римского государства. - Минск, 1972.

12. Маяк И.Л. Проблема генезиса римского полиса // ВДИ. - 1976. - №4. - С. 43-56.
13. Маяк И.Л. Рим первых царей. Генезис римского полиса. - М., 1983.
14. Утченко С.Л. Становление римской державы // Утченко С.Л. Цицерон и его время. - М., 1972. - С. 10-79.
15. Штаерман Е.М. К проблеме возникновения государства в Риме // ВДИ. - 1989. - № 2. - С. 75-63.

Теми рефератів

1. Побудова державного апарату в римській Республіці.
2. Надзвичайні магістратури в Римі: їх місце в республіканському ладі.

Семінарське заняття.

Римська вілла в II ст. до Р.Х. за даними Марка Порція Катона (2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Характеристика джерела.
2. Вплив суспільно-політичних процесів на аграрні відносини в Римі в середині II ст. до Р.Х.
3. Римський рабовласницький маєток за даними Катона.
4. Аграрна реформа Тіберія Гракха.
5. Реформи Гая Гракха. Загальне значення реформ Гракхів.

Рекомендована література:

1. Аппиан. Гражданские войны. - Л., 1935. - Кн. 1.
2. Катон, Варрон, Колумелла, Плиний о сельском хозяйстве. - М., 1957.
3. Плутарх. Тиберий и Гай Гракхи // Плутарх. Сравнительные жизнеописания. - М., 1964. -Т. 2. - С. 111-139.
4. Гроссман Ю.М., Лісовий І.А. Історія стародавнього світу. Практикум. - Львів, 1985. - С. 183-201.
5. Хрестоматия по истории древнего Рима / Под ред. С.Л.Утченко.-М., 1962. - С. 210-235.

6. Хрестоматия по истории древнего Рима / Под ред. В.И.Кузищина. - М., 1987. - С. 57-70, 85-125.
7. Бокшанин А.Г. Попытки аграрных реформ и социальная борьба в Римской республике в конце II в. до н.э. // Преподавание истории в школе. - 1954. - №4. - С. 34-46.
8. Дюрант В. Цезарь и Христос. М., 1995. - С. 125-143.
9. Заборовский Я.Ю. Некоторые стороны политической борьбы в римском сенате 40-20 гг. II в. до н.э. // ВДИ. - 1977. - № 3. - С. 182-192.
10. Заборовский Я.Ю. Очерки по истории аграрных отношений в Римской республике. - Львов, 1985. - С. 65-114.
11. Кузищин В.И. Римское рабовладельческое поместье. - М., 1973.
12. Кузищин В.И. Генезис рабовладельческой латифундии в Италии. - М., 1976. - С. 261-255.
13. Кузищин В.И. Крестьянское хозяйство Рима как экономический тип // ВДИ. - 1973. - № 4. - С. 45-54.
14. Кузищин В.И. Античное классическое рабство как экономическая система. - М., 1990. - С. 119-222.
15. Моммзен Т. История Рима. М., 1993. - Т.1-2.
16. Сергиенко М.Е. Земельная реформа Тиберия Гракха и рассказ Аппиана // ВДИ. - 1958. - № 2. - С. 150-156.
17. Трухина Н.Н. Политика и политики “Золотого века” Римской Республики. М., 1986.
18. Утченко С.Л. Цицерон и его время. - М., 1972. - С. 47-94.
19. Штаерман Е.М. Римская собственность на землю // ВДИ. - 1974. - № 3. - С. 34-67.

Теми рефератів

1. Життєвий шлях Тіберія Гракха.
2. Гай Гракх: людина та політик.

Лекція 3. Криза та падіння Республіки в Римі (2 год.)

Тематичний план:

1. Громадянська війна 40-х рр. до н.е.: причини, хід, наслідки.
2. Встановлення диктатури Юлія Цезаря, її відмінності від правління Сулли. Закони Юлія Цезаря.
3. Утворення II. тріумвірату. Остаточна перемога Октавіана, його реформи. Становлення політичного режиму принципата.
4. Історичні зміни у землеволодінні різні його форми (вілли, латифундії, імператорські землі тощо). Правління Тіберія, Гая Калігули, Нерона: основні напрямки внутрішньої політики.
5. Правління династії Антонінів – "золоте столття" Риму: зміцнення вертикалі влади, надання хліборобам пільгових позик, поділ влади між двома правителями та ін.

Лекція 4.

Виникнення християнської релігії (2 год.)

1. Соціальна і духовна криза як передумова пошуку нових форм релігійних вірувань.
2. Постать Ісуса Христа в світовій історії, його релігійна діяльність.
3. Стрімке поширення християнства і причини цього феномену.

Основні поняття теми:

1. патриції;
2. плебеї;
3. курія;
4. сенат;
5. тріумвірат;

6. консул;
7. цензор;
8. принцепс;
9. імперія;
10. денонсація;
11. квестор;
12. латифундія;
13. вілла;
14. клієнт;
15. квірит;
16. кворум;
17. меценат.

Семінарське заняття.

Повстання рабів у Римській республіці II-I ст. до н.е. (2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Характеристика джерел.
2. Джерела рабства та становище рабів у Римській республіці.
3. Перше Сицилійське повстання рабів.
4. Друге Сицилійське повстання рабів.
5. Повстання рабів під керівництвом Спартака.

Рекомендована література:

1. Аппиан. Гражданские войны. - Л., 1935. - Кн. 1. - 340 с.
2. Диодор Сицилийский. Историческая библиотека //Хрестоматия по истории древнего Рима /Под ред. С.Л.Утченко. - М., 1962. - С. 203-210.
3. Плутарх. Красс //Плутарх. Сравнительные жизнеописания. - М., 1963. - Т. 2. - С. 237-264.
4. Гроссман Ю.М., Лісовий І.А. Історія стародавнього світу. Практикум. - Львів, 1985. - С. 202-214.

5. Хрестоматия по истории древнего Рима / Под ред. С.Л.Утченко. - М., 1962. - С. 188-210; 252-259.
6. Хрестоматия по истории древнего Рима / Под ред. В.И.Кузищина. - М., 1987. - С. 70-85; 136-150.
7. Войцківський І.І. До біографії Спартака // Вісн. Львів. ун-ту. - 1971. - Вип. 7. - С. 82-89.
8. Войцківський І.І. Джерела вивчення історії повстання рабів у другій половині II ст. до н.е. в Сицилії та Італії //Вісн. Львів. ун-ту. - 1970. - Вип. 6. - С. 96-102.
9. Горсков В. Военное искусство Спартака // Военно-исторический журнал. - 1972. - № 8.-С. 82-87.
10. Заборовский Я.Ю. Некоторые аспекты истории Спартака //Заборовский Я.Ю. Очерки истории аграрных отношений в Римской республике. - Львов, 1985. - С. 143-170.
11. Карышковокий П.О. Восстание Спартака. - М., 1958. - С. 3-63.
12. Ковалев С.И. История Рима. /Под ред. Э.Д.Фролова. - М., 1986. - С. 326-333; 403-410.
13. Ковалев С.И. К вопросу о датировке начала восстания Спартака // ВДИ. - 1956. -№ 2.-С. 12-17.
14. Коржева К.П. Восстание Спартака в советской историографии. // Вопросы истории. - 1974. -№10. - С. 118-138.
15. Кузищин В.И. Античное классическое рабство как экономическая система. - М., 1990. - С. 223-242.
16. Лесков В.И. Спартак / Предисловие В.И.Кузищина. - М., 1983. - 383 с:
17. Маркс К. Сицилія і сицилійці //Маркс К., Енгельс Ф. Твори. - Т. 15. - С. 44-46 (46-48).
18. Маркс К. Передмова до другого видання "Вісімнадцятого брюмера Луї Бонапарта" //Маркс К., Енгельс Ф. Твори. - Т. 16. - С. 359-360 (375-376).
19. Мотус А.А. О датировке начала восстания Спартака // ВДИ. 1957. -№ 3. - С. 158-166.

20. Мишулин А.В. Спартаковское восстание. - М., 1936. - С. 3-104.
21. Мишулин А.В. Спартак: Научно-популярный очерк. - М., 1950. - С. 2-148.

Теми рефератів

1. Гладіатори в римському суспільстві.
2. Особа Спартака: походження та життєвий шлях

Семінарське заняття.

Диктатура Гая Юлія Цезаря за даними античних джерел (2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Характеристика джерел.
2. Віхи політичної біографії Цезаря (сходження до влади).
3. Встановлення диктатури Цезаря та її особливості:
  - а) політика Цезаря щодо сенату та сенаторського стану;
  - б) форми та методи управління державою;
  - в) оформлення повноважень;
  - г) сутність політики „цезаризму”
4. Оцінка диктатури Г.Ю. Цезаря в джерелах та історіографії.

Рекомендована література:

1. Анкирская надпись //Хрестоматия по истории древнего Рима. - М., 1962. - С. 527-530.
2. Светоній Транквіл. Божественний Юлій.
3. Марк Тулій Ціцерон. Листи (Fam., VIII, 14, 2 – 4, n. 275; Att. VII, 5 – 7, n. 297; Att. VIII, 13, n. 345; Att. X, 4, 8 – 9, n. 380; Fam. IX, 17, n. 477; Fam., IX, 15; n. 494).
4. Плутарх. Юлій Цезар.
5. Хрестоматия по истории древнего Рима. / Под ред. С.Л.Утченко. - М., 1962. - С. 355-466.

6. Хрестоматия по истории древнего Рима. / Под ред. В.И.Кузищина. - М., 1987. - С. 150 - 165.
7. Цезарь Г.Ю. Записки о галльской войне. Любое издание.
8. Властелины Рима: Биогр. рим. императоров от Адриана до Диоклетиана: [Сборник / Рос. АН, Ин-т всеобщ. истории]; Под ред. А. И. Доватура [Послесл. М. Л. Гаспарова]. - М.: Наука, 1992.
9. Буассье Г. Цицерон и его друзья. Очерк о римском обществе времен Цезаря. Спб., 1993.
10. Грималь П. Цицерон. М., 1991.
11. Древний Рим : История. Быт. Культура: Из кн. соврем. ученых: [Пособие для учителя] / Сост. Л. С. Ильинская. - М.: Моск. лицей, 1997. - 432 с.
12. Дюрант В. Цезарь и Христос. М., 1995.
13. Егоров А.Б. Рим на грани эпох. Проблема рождения и формирования принципата. - Л., 1985. - 225 с.
14. Игнатенко А В. Древний Рим: от военной демократии к военной диктатуре: (Ист.-правовое исслед.) / А. В. Игнатенко. - Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1988.
15. Иллюстрированная энциклопедическая библиотека. Древний Рим: Гос. устройство. Искусство. Наука. Философия / Под ред. В. Бутромеева. - М.: Современник, 1997.
16. Кнабе Георгий Степанович. Древний Рим - история и повседневность: Очерки / Г. С. Кнабе. - М.: Искусство, 1986. - 206,[1] с. : ил.; 21 см. - (Эпоха. Быт. Костюм).
17. Ковалев С.И. История Рима. /Под ред. Э.Д.Фролова. - М., 1986. - С. 497-587.
18. Ковалев С.И. История Рима. Изд. 2-е. Л., 1986.
19. Машкин Н.А. История древнего Рима. М., 1947 (переиздания — 1949, 1950, 1956).
20. Машкин Н.А. Принципат Августа. - М.; Л., 1949.
21. Межеричкий Я.Ю. "Модели" единоличного правления в идеологии раннего принципата. //Античная и гражданская

- община. Науч. тр. МГЗПИ. - М., 1984. - С. 104-115.
22. Михайловский Ф.А. Трибунская власть в политической системе принципата Августа. //Античная и гражданская община: Науч. тр. МГЗПИ. - М., 1984. - С. 92-104.
23. Моммзен Т. История Рима. Т. III, IV.
24. Ростовцев М.И. Рождение Римской империи. Петроград: Огни, 1918.- 146 с
25. Трухина Н.Н. Политика и политики «золотого века» Римской республики (II в. до н.э.).
26. Утченко С. Л Цицерон и его время М , 1972
27. Утченко С. Л Юлий Цезарь М , 1976
28. Утченко С. Л. Древний Рим: События. Люди. Идеи. М., 1969.
29. Утченко С. Л. Идеино-политическая борьба в Риме накануне падения республики: Из истории политических идей I в. до н.э. М., 1952.
30. Утченко С. Л. Кризис и падение Римской республики. М., 1965.
31. Утченко С.Л. Древний Рим: Люди, События. Идеи. - М., 1969.-С. 191-216.
32. Федорова Е.В. Императорский Рим в лицах. - М., 1979. - 461 с.
33. Ферреро Г. Величие и падение Рима Пер. с франц А. А. Захарова Т I-V. - М., 1915-1925.
34. Цицерон (сборник статей) Ответственный редактор Ф А Петровский. - М, 1958.

Теми рефератів

1. Гай Юлій Цезар як державний діяч.
2. Політична діяльність Марка Туллія Цицерона.
3. Порівняльна характеристика першого та другого тріумвіратів.

Лекція 3. Пізня Римська імперія. (2 год.)

Тематичний план:

1. Правління Діоклетіана та Константина. Політичний режим доміанату.
2. Завершення завойовницької політики. Підвищення ролі армії в житті суспільства. Доба "солдатських" і "сенатських" імператорів.
3. Послаблення Римської імперії. Велике переселення народів. Держава готів.
4. Аттіла. Похід на Захід – Битва на Каталаунських полях. Поразка і розпад гунської держави. Утворення варварських королівств на території Західної імперії.
5. Захоплення Риму вандалами у 410 р. н.е., невдалі спроби Риму виправити становище. Падіння Західної Римської імперії. в 476 р.

Основні поняття теми:

1. колони;
2. тетрархія;
3. пресвітер;
4. ультиматум;
5. автократія;
6. акциз;
7. бенефіцій;
8. претор;
9. вердикт;
10. вето;
11. нобілі;
12. плебісцит.

**Семінарське заняття.
Римське суспільство в період ранньої
Римської імперії. (2 год.)**

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Характеристика джерел.
2. Принципат Августа. Політичний устрій та ідеологічне обґрунтування принципаату.
3. Соціально-економічний розвиток I-II ст. н.е. Розвиток латифундій та колонату.
4. Становище муніципіїв і римських провінцій.

Рекомендована література:

1. Анкирская надпись //Хрестоматия по истории древнего Рима. - М., 1962. - С. 527-530.
2. Светоний Транквилл. Божественный Август //Светоний Транквилл. Жизнь двенадцати царей. - М., 1964. - С. 35-76.
3. Хрестоматия по истории древнего Рима / Под ред. С.Л.Утченко. - М., 1962. - С. 355-466.
4. Хрестоматия по истории древнего Рима / Под ред. В.И.Кузицина. - М., 1987. - С. 165-314.
5. Дератани Н.Ф. Вергилий и Август // ВДИ. - 1946. - № 4. - С.66-75.
6. Егоров А.Б. Рим на грани эпох. Проблема рождения и формирования принципата. - Л., 1985. - 225 с.
7. Ковалев С.И. История Рима / Под ред. Э.Д.Фролова. - М., 1986. - С. 497-587.
8. Машкин Н.А. Принципат Августа. - М.; Л., 1949. - С. 311-316; 427-457.
9. Межеричкий Я.Ю. "Модели" единоличного правления в идеологии раннего принципата // Античная и гражданская община. Науч. тр. МГЗПИ. - М., 1984. - С. 104-115.
10. Моммзен Т. История Рима. М., 1993. - т.V.
11. Михайловский Ф.А. Трибунская власть в политической

системе принципата Августа. //Античная и гражданская община: Науч. тр. МГЗПИ. - М., 1984. - С. 92-104.

12. Ростовцев М.И. Рождение Римской империи. Петроград: Огни, 1918. - 146 с
13. Сергиенко М.Е. Итальянские горожане I в. н.э. / Муниципальная знать и отпущенники // ВДИ. - 1975. - С. 115-124.
14. Утченко С.Л. Древний Рим: Люди, События. Идеи. - М., 1969. - С. 191-216.
15. Федорова Е.В. Императорский Рим в лицах. - М., 1979. - 461 с.
16. Штаерман Е.М., Трофимова А.К. Рабовладельческие отношения в ранней Римской империи (Италия). - М., 1971. - 324 с.
17. Шифман И.Ш. Сирийское общество эпохи принципата. - М., 1977. - С. 60-117.

Теми рефератів

1. Исторична особа Октавіана Августа.
2. Державне правління Августа. Становлення політичного ладу імперії.

Семінарське заняття.

Шлюб та сім'я в Римській імперії за даними Дігест (2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Становище жінки в Римі I – IV ст. до Р.Х.
2. Влада та права глави римської сім'ї в I – IV ст. до Р.Х.
3. Сімейне майно та принципи його успадкування.

Рекомендована література:

1. Дігести. (Будь-яке видання).
2. Хрестоматия по истории древнего Рима / Под ред. В.П.Кузищина. - М.,1987. - С. 360 - 387.

3. Минц И. Об общности имущества между супругами // Журнал министерства юстиции. 1912. № 9;
4. Никольский Б.В. Дарения между супругами. Спб., 1903.
5. Новицкий И.Б., Перетерский И.С. Римское частное право. М., 2002.
6. Підпригора П.А. Основи римського цивільного права. К., 2001.
7. Фридендер Л. Картины из бытовой истории Рима в эпоху от Августа до конца династии Антонинов. Спб., 1914, 2002.

Теми рефератів

1. Домашній уклад та побут римської сім'ї.
2. Повсякденні звичаї римського суспільства.
3. Римський нобілітет – склад та структура.

Семінарське заняття Виникнення християнства (2 год.)

1. Характеристика джерел раннього (іудео-християнства)
2. Проблема виникнення християнства в історичній науці;
3. Причини виникнення християнства;
4. Зміст та характеристика Нового заповіту;

Рекомендована література:

1. Біблія.
2. Каутский. К. Происхождение христианства. М.1990.
3. Ранович Е. Источники раннего христианства М.1997
4. Дулуман Є. Апокаліпсис відкладається // Людина і світ. – 1998. - № 11-12. с. 24-30.
5. Туринська плащаниця: дискусії тривають // Людина і світ. – 2003.- №8-9.
6. Флавий И. Иудейские древности. М. 1999.
7. Свенцицкая М. От общины к церкви. М. 1986.

VII. ІНДИВІДУАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА

Мета ІНДЗ: Поглиблення знань з найбільш важливих питань та проблем, що потребують глибокого осмислення та аналізу. Завдання готується у вигляді захисту ідей та обраних тем.

Зміст ІНДЗ: Особливості формування та розвитку давньосхідних та античних цивілізацій. Характер і особливості повсякденного, релігійного й культурного життя давніх єгиптян, шумеро-вавилонців і асирійців, фінікійців, давніх євреїв і арабів, еламців, мідійців, персів, давніх індійців, давніх китайців, греків, римлян.

Види ІНДЗ та система їх оцінювання:

- публічний захист ідеї (5 бали);
- участь у круглому столі (5 бали);
- робота над проектом (5 бали).

ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ (ІНДЗ)

1. Проблема утворення перших цивілізацій в історії людства: закономірності, географічна, кліматична зона, типи цивілізацій, час виникнення, причини виникнення.
2. Форми політичної влади в стародавніх цивілізаціях : загальна характеристика, основні ознаки, сутність.
3. Єгипетські піраміди : основне призначення. Нез'ясовані загадки, проблеми.
4. Інженерні споруди Стародавнього Єгипту.
5. Архітектура цивілізації Месопотамії : типове та особливе.

6. Фінікійська колонізація : напрями здійснення та її наслідки.
7. Проблема аріїв в історичній науці.
8. Індська цивілізація.
9. Системи писемності егейської цивілізації. Релігія. Мистецтво.
10. Етнічне походження ахейців.
11. ПЕлазги : хто вони?
12. Проблема визначення хронологічних меж Троянської війни.
13. Проблема історичності Гомера.
14. Розвиток відносин мікенської та крито-мінойської культури.
15. Формування полісної державності в Греції за часів архаїки.
16. Населення басейну Середземного моря за даними «Одісеї»
17. Відносини грецьких колоній Північного Причорномор'я з місцевим населенням.
18. Тиранія в грецьких полісах як етап розвитку державності.
19. Заснування Олімпійських ігор.
20. Закономірності формування грецької Олімпійської релігії.
21. Побут грецького міста. Приватне та суспільне життя.
22. Архітектура житлових споруд давньогрецьких полісів.(метрополії та колонії)
23. Проблема виникнення міста Рим. Легенди та історичні відомості.
24. Патріархальні традиції в римському суспільстві.
25. Аналіз римського суспільства за законами 12 таблиць.
26. Театральне мистецтво в Римській Республіці.

27. Етруски : походження та загальний характер їх культури.
28. Диктатура Сулли : основна мета та наслідки.
29. Історичність особи Спартака.
30. Гладіатори як суспільна група.
31. Реформи Ехнатона : причини та мета.
32. Правління Тутанхамона.

СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

*Розрахунок рейтингових балів
за видами поточного (модульного) контролю*

№ з п	Вид діяльності	Кількість балів
<i>1</i>	Робота на семінарах	30
<i>2</i>	Виконання індивідуальних завдань	10
<i>3</i>	Виконання ІНДЗ	30
<i>4</i>	Виконання самостійної роботи	10
<i>5</i>	Підсумковий контроль	20
	Підсумковий бал	100

*У процесі оцінювання навчальних досягнень
магістрантів застосовуються такі методи:*

1. у 5 балів, якщо студент виявив повні і глибокі знання матеріалу, обґрунтував творче завдання, критично

- проаналізував усі аспекти історичного розвитку держав в період середньовіччя та самостійно осмислив і сформував власні уявлення про етапи їх формування; розуміє чіткі визначення понять; вміє сформулювати висновки і узагальнення, що спираються на теоретичні знання та достатньо аргументовані; дотримані норми літературної мови;
2. у 4 бали, якщо студент виявив недостатньо повні і глибокі знання матеріалу, не обґрунтував творче завдання, критично проаналізував лише окремі аспекти історичного розвитку держав в період середньовіччя; розуміє визначення понять; вміє сформулювати висновки і узагальнення, що спираються на теоретичні знання та достатньо аргументовані; дотримані норми літературної мови;
3. у 3 бали, якщо студент виявив достатні знання матеріалу, не обґрунтував творче завдання, критично проаналізував лише окремі аспекти історичного розвитку держав в період середньовіччя; розуміє визначення деяких понять; вміє сформулювати загальні висновки, що спираються на теоретичні знання та достатньо аргументовані; дотримані норми літературної мови;
4. у 2 бали, якщо студент не виявив достатнього рівня знання матеріалу, більшість теоретичних питань не розкриті, абсолютно не розуміє визначення необхідних понять; у відповідях допущені грубі помилки; відсутність навіть орієнтації у предметі вивченої дисципліни.

**СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО
КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ**
*Розрахунок рейтингових балів за видами поточного
(модульного) контролю*

I СЕМЕСТР

<i>№ п/п</i>	<i>Вид діяльності</i>	<i>Максимальна Кількість балів за одиницю</i>	<i>Кількість занять</i>	<i>Разом за I модуль</i>	<i>Кількість занять</i>	<i>Разом за II модуль</i>	<i>Кількість занять</i>	<i>Разом за III модуль</i>
1.	Відвідування лекцій	1	3	3	3	3	5	5
2.	Відвідування семінарських занять	1	1	1	3	3	6	6
3.	Самостійна робота	5		5		10		25
4.	Робота на семінарському занятті	10	1	10	3	30	6	60
5.	ІНДЗ	30						30
7.	Написання модульної контрольної роботи	25		25		25		25
8.	Підсумок (максимальний)			44		71		151
Разом: 266				Коефіцієнт: 60:266=0,225				

II СЕМЕСТР

<i>№ п/п</i>	<i>Вид діяльності</i>	<i>Максимальна Кількість балів за одиницю</i>	<i>Кількість занять</i>	<i>Разом за IV модуль</i>	<i>Кількість занять</i>	<i>Разом за V модуль</i>	<i>Кількість занять</i>	<i>Разом за VI модуль</i>
1.	Відвідування лекцій	1	5	5	2	2	4	4
2.	Відвідування семінарських занять	1	3	3	3	3	4	4
3.	Самостійна робота	5		10		10		10
4.	Робота на семінарському занятті	10	3	30	3	30	4	40
5.	ІНДЗ	30						30
7.	Написання модульної контрольної роботи	25		25		25		25
8.	Підсумок (максимальний)			73		70		113
Разом: 256				Коефіцієнт: $60:256=0,234$				

На іспит відводиться 40 балів. Отже, до іспиту студент набирає максимально 60 балів

Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейську систему оцінювання ECTS

Підсумкова кількість балів (мак. 100)	Оцінка за 4-х бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
1-34	«незадовільно» (з обов'язковим повторним курсом)	F
35-59	«незадовільно» (з можливістю повторного складання)	FX
60-74	«задовільно»	ED
75-89	«добре»	CB
90-100	«відмінно»	A

Методи оцінювання за шкалою ECTS:

90 - 100 балів – «Відмінно» (A) – студент може отримати у разі виконання індивідуального завдання, якщо він висловлює власне ставлення до матеріалу, правильно і в достатній кількості добирає необхідні для відповіді факти;

75 - 89 балів - «Добре» (BC) – студент має незначні ускладнення при доборі фактів;

60 - 74 бали – «Задовільно» (DE) – студент порушує логіку викладу, аргументація слаба, є суттєві помилки в знаннях фактичного саме ріалу;

35 - 59 балів – «Незадовільно» (FX) – повторне складання іспиту

1 - 34 бали – «Незадовільно» (F) – студент не знає головного фактичного матеріалу. Повторний курс.

Методичні рекомендації до написання та оформлення рефератів і контрольних робіт

Написання рефератів і контрольних робіт з дисципліни «Історія стародавнього світу» є важливою формою самостійної роботи. Виконуючи контрольну роботу, студент оволодіває певним обсягом знань з даної теми, навчається правильно їх тлумачити, розуміє зв'язок цього матеріалу з іншими темами. Працюючи над рефератом студент оволодіває навичками самостійної роботи з матеріалом, вмінням працювати з літературою. Головна цінність діяльності студента при написанні контрольної роботи – набуття навичок відбору, класифікації та оформлення матеріалу з обраної теми.(реферування літератури)

Виділяється певна послідовність етапів роботи над рефератом: вибір теми, підбір літератури, аналіз та систематизація її, безпосередньо написання реферату, захист роботи на семінарі чи в індивідуальній співбесіді з викладачем.

Тема обирається з переліку, який додається до кожної теми семінарського або практичного заняття. Припускається вибір за власною пропозицією при обов'язковому погодженні з викладачем. Обсяг реферату становить 8–10 друкованих сторінок. Реферат повинен мати **план та список використаної літератури** (4–5 найменувань).

У процесі ознайомлення з літературою студент має систематизувати літературу відповідно до плану, прагнучи врахувати альтернативні точки зору з проблеми. Структура плану (складний чи простий) обирається самим студентом. У тексті необхідно виділяти кожний розділ. Слід звернути увагу на правильне оформлення посилань на першоджерела інформації. Наприкінці реферату міститься підсумковий аналіз проблеми.

Обсяг контрольної роботи – 10-12 друкованих сторінок. Наприкінці відповіді бажано помістити висновки. Робота має бути оформлена належним чином. На титульній сторінці вказується назва навчального закладу, інститут, спеціальність, курс, група, прізвище, ім'я, по-батькові студента. У центрі сторінки виділяється тема роботи. Нижче, праворуч, подається дисципліна та кафедра, на якій виконується робота. Під цією інформацією вказується прізвище викладача. На наступній сторінці міститься план. Сторінки обов'язково нумеруються. В кінці тексту має розміститися список літератури з обраної теми (5-6 найменувань)

Тематика самостійної роботи *

1. Виникнення сусідської общини.
2. Цивілізація шумерів.
3. Походження амореїв.
4. Організація воєнних походів Єгипту Стародавнього царства.
5. Релігійно-політична реформа Аменхотепа IV (Ехнатона)
6. Егейська та мікенська цивілізації.
7. Становлення Олімпійських ігор в Греції 776 р. до н.е.
8. Правління Пісистратидів.
9. Характер держави в Спарті.
10. Історична особа Фемістокла.
11. Утворення I Афінського морського союзу.
12. Утворення Пергамського царства.
13. Проблема заснування Риму.
14. Становлення Республіки в Римі.
15. Війна Риму з Македонією.
16. Причини аграрного руху в Римі.
17. Родина Гракхів.
18. Воєнна справа римлян в епоху Республіки.
19. Характер станового суспільства в Римі.
20. Гамількар Барка в Першій пунічній війні.
21. Марк Антоній: полководець та політик.
22. Октавіан Август: підліткові та юнацькі роки.
23. Економічна криза римської держави III ст.
24. Домінат як форма правління.
25. Ромул Августул – останній імператор

---

* Для студентів денної форми навчання

Завдання для самоконтролю

Питання	Відповідь
1. Виникнення „гомо сапієнс”	<p>1. Процес антропогенезу починається від <u>грацильних австралопітеків</u>. Це був біологічний вид істот, що перейшов до прямої ходи. Завдяки цьому вивільняються передні кінцівки, які можна використати для процесу праці. Еволюційний процес продовжується в напрямі формування <u>людської руки</u> і <u>структури мозку</u>, який здатний до абстрактного мислення. Це відбувається завдяки розвитку процесу праці. Послідовні ступені його: <u>презинджантроп</u>, <u>зинджантроп</u>, <u>сипантроп</u>, <u>неандерталець</u> (з поділом на раннього, класичного та пізнього). Наступний щабель процесу еволюції – <u>гомо сапієнс</u>, людина сучасного фізичного типу, яка виникла приблизно <u>40 тис. років тому</u>.</p>

2. Виникнення цивілізації у долині Нілу

2. Цивілізація в долині Нілу утворилася близько 3100 р. до н.е. Так, рання поява цивілізації, тобто класового суспільства і держави пояснюється високою родючістю ґрунту долини Нілу, яка щорічно відновлювалася завдяки наносному мулу, що залишився після повені. Геродот писав: “Єгипет – це дарунок Нілу”. Завдяки високій родючості стало можливим отримання надлишкового продукту навіть за умов дуже примітивного рівня розвитку знарядь праці, що призвела до появи в суспільстві обміну, торгівлі, що викликало майнове розшарування, утворення класів та появу держави. Формування держави йшло через утворення номів – господарчих об’єднань, локальних центрів зрошувальної системи, яка була основою всього господарства.

**3. Виникнення
первісної
нерівності та
держави в
людському
суспільстві**

3. Причиною появи нерівності є розвиток продуктивних сил до рівня, за якого стає можливим отримання надлишкового продукту, тобто продукту, який перевищує оптимальний прожитковий мінімум. Це робить можливим появу обміну між виробниками. Ускладнення обміну призводить до необхідності утворення еквіваленту вартості – тобто грошей. Виникає торгівля (товарний обмін через посередництво грошей). Наслідком торгівлі є майнове розшарування, завдяки якому створюється економічне поневолення однієї частини населення іншою. Утворюються класи – групи населення, що різняться між собою формою власності над засобами виробництва, тобто поділ на панівні та пригнічені класи. Для збереження панівного становища певних верств утворюється держава – засіб здійснення класового панування. Отже, держава виникає тільки з появою нерівності в суспільстві і завжди стоїть на захисті інтересів панівних верств. Для цього вона має апарат управління – чиновництво, збройні сили – варта, армія. Для утримання цього апарату держава збирає з населення податки.

<p>4. Закони Хаммурапі як історичне джерело</p>	<p>4. Хаммурапі (1792 – 1750 рр. до н. е.) був найвидатнішим правителем старовавилонського періоду. Закони, створені наприкінці його правління, є значним джерелом інформації про соціальне, економічне й політичне становище Вавилону. Закони за структурою поділяються на три частини: <u>вступ</u>, <u>текст законів</u>, <u>заключна частина</u>. Цей поділ умовно здійснений сучасними сходознавцями. Закони складаються з 282 статей, які містять дуже важливу для нас інформацію про тогочасне суспільство. Значною перевагою цих законів, як історичного джерела є систематизація юридичних норм, великий обсяг питань, що охоплюються законом, відсутність інших джерел з цього періоду.</p>
--	---

<p>5. “Іліада” та “Одісея” як історичні джерела</p>	<p>5. Поеми Гомера “Іліада” та “Одісея” були створені близько <u>VIII ст. до н.е.</u> . Вони змальовують події. Троянської війни, яка відбулась в <u>XIII або XII ст.</u>.. Перекази про цю війну тривалий час існували у вигляді балад, легенд. Протягом чотирьох століть існування в усній формі вони редагувалися, доповнювалися, вдосконалювалися аедами – мандрівними співцями, вбираючи до свого змісту ознаки часу та характерні риси суспільства. Таким чином, зміст поем містить інформацію про крито-мікенський, гомерівський та архаїчний періоди, але головним чином про період XI – IX ст. до н.е., завдяки чому цей період називається “гомерівський”.</p>
--	--

<p>6. Реформи Солона. Загальна характеристика</p>	<p>6. Реформи Солона були проведені в Афіській державі у 594 р. до н.е. з метою усунення соціальних суперечностей між демосом і родовою знаттю, зміцнення економічної основи середнього землеволодіння, збільшення обсягу політичних прав <u>афінського демосу</u>. Зміст реформ: 1. <u>Сисахфія</u> – тобто скасування боргового рабства. 2. <u>Тимократія</u> – розподіл політичних прав відповідно до <u>майнового цензу</u>. Населення було поділено на 4 майнових розряди: <u>п'ятсотмірники</u>, <u>вершники</u>, <u>зевгіти</u>, <u>фети</u>, відповідно з розміром річного прибутку в натуральній формі. 3. Запровадження ради 400 – <u>буле'</u>, яка займалася поточними державними справами. 4. Утворення <u>гелієї</u> – судоприсяжних. Ці заходи значно зміцнили становище <u>демосу</u>, але Солон не здійснив переділу землі, тому його реформи залишилися непослідовними і незавершеними. 5. Замінив <u>егінську</u> грошову систему на <u>евбейську</u> – уніфікував афінську грошову систему до загальногрецької.</p>
--	---

7.Реформи Ефіальта	7. Ефіальт прийшов до влади у 462 р. до н.е. як лідер демократичного руху Афін. Свої дії він спрямував проти <u>ареопагу</u> – державного органу, який утворювали представники родової знаті. Звинувативши їх у корупції, він спромігся позбавити <u>ареопаг</u> державних функцій і звів його роль до рівня судового органу покарним і релігійним злочином. У 459 р. до н.е. Ефіальта було вбито внаслідок замаху. Замість нього до влади прийшов Перікл, ще більш послідовний борець за демократію, який у своїх реформах пішов далі шляхом демократизації афінського суспільства.
-------------------------------	--

<p>8. Друга Пунічна війна</p>	<p>8. <u>Друга Пунічна війна</u> (219 – 202 рр. до н.е.). Війна між Карфагеном і Римом за політичне і економічне панування у Середземному морі. Розпочата Карфагеном з облоги і взяття міста Сагунту в Іспанії. Армію Карфагену очолював <u>Ганнібал</u>, який здійснив перехід суходолом з Іспанії до Італії через Піринеї, Нарбонську Галію та Альпи, завдав поразки римлянам у битвах при Тіцині, Треббії, Каннах. Римською армією послідовно командували: Публій Сципіон Старший, Фабій Максим, Марк Клавдій Марцел, Публій Сципіон Африканський, який завдав нарешті поразки Ганнібалу в Африці в битві при Замі у 203 р. до н.е. Карфаген зазнав поразки у війні, змушений був сплатити контрибуцію у 10 тис. талантів протягом 20 років, втратив право на самостійну зовнішню політику, на весь свій військовий флот.</p>
--------------------------------------	--

9. Третя Пунічна війна. Знищення Карфагену

9. Третя пунічна війна. Знищення Карфагену. (149-146 рр. до н.е.) Незважаючи на величезну контрибуцію, що Карфаген був змушений сплатити переможцю, ця держава. Що безупину багатіла на морській торгівлі, швидко відновила свої сили. Сплатила контрибуцію і продовжувала посилюватися. В Римі зрозуміли, що без остаточного знищення цього конкурента Рим не зможе стати повним володарем на Середземному морі. У 149 р. до н.е. римська армія висадила в північній Африці на території ворога. Дуже швидко римляни підійшли до міста і взяли його в облогу. Але справи римлян пішли невдало, війна затягувалася, дисципліна падала. Тоді римський сенат призначив очолити римську армію, що стояла під Карфагеном найкращому полководцю, нащадку переможця Ганнібала, який мав теж саме ім'я, що і його дід – Публія Корнелія Сципіона Еміліана (останнє ім'я означало, що він походив з роду Еміліїв і був усиновлений родом Корнеліїв). Він швидко відновив дисципліну в армії і облозі міста. На третій рік війни римляни почали штурм. Бої вмісті тривали шість днів. Місто було взято і за наказом сената зруйновано вщент. Так було знищено сильного торговельного конкурента римської держави. Рим вступив у період найвищого розвитку рабовласництва ,

<p>10. Аграрний рух в Римі у II ст. до н.е.</p>	<p>9. Процес втрати землі римськими селянами набував загрожуючих масштабів. Селяни, що втрачали землю, втрачали разом із тим , право служити в армії. Тож, під загрозою опинилася римськавоєнна могутність Брати Гракхи походили зі зантного плебейського роду. Своїми реформами вони прагнули відновити середне землеволодіння в державі.Проте навіть ліберальний, м'який характер їхніх реформ викликав гостру лють і опір земельної аристократії Реформи Тіберія в 134 р. до н.е. та Гая Гракха у 123 р. до н.е. зазнали поразки а реформатори загинули.Процеси втрати землі селянством продовжилися, це було наслідком природного розвитку товарно-грошових відносин в суспільстві. Але ці закономірні процеси змісили римську державу через два десятки років перейти до професійної, найманої армії, дол якої набирали солдатів , які не мали землі, але були римськими громадянами. Цю реформу армії здійснив Гай Марій приблизно в 100 р. до н.е.</p>
--	---

<p>11. Повстання рабів у Римській Республіці.</p>	<p>10. Повстання рабів, як форма опору експлуатації, час від часу постійно спалахували в Римській Республіці. Серед найбільших повстань слід назвати Повстання рабів на Сицилії (Перше повстання 138-132 рр. до н.е. та друге повстання у 104-101 рр. до н.е.), а також найбільше за розмахом повстання гладіаторів під проводом Спартака у 74-71 рр. до н.е. Внаслідок поразки цих повстань та винищення рабів, римські землевласники почали подроблювати маєтки на дрібні ділянки та здавати їх в аренду колонам. На певний час пом'якшилася експлуатація рабів. Поширюється колонат як явище в суспільстві. В той же час повстання сприяли певній консолідації панівних верств римського суспільства.</p>
<p>12. Філософія Стародавнього Риму.</p>	<p>11. Серед видатних римських філософів слід назвати таких як Тіт Лукрецій Карр, послідовник філософії Епікура. Видатними римськими стоїками були Епіктет, Сенека, та римський імператор Марк Аврелій. В цілому римська філософія була продовженням грецьких філософських шкіл. Римські філософи не створили жодної оригінальної філософської системи. В кращому випадку вони ставали еклдектиками, тобто поєднували у своїх вченнях елементи різних грецьких філософських систем. (напр. Цицерон).</p>

13.Причини виникнення християнства.

12. Нині існують розбіжності в тлумаченні цього питання не тільки між християнськими богословами, але також серед науковців. Перші вбачають виток цієї релігії вчення Ісуса Христа, та його учнів та продовжувачів(апостолів). Серед науковців існують дві позиції: історичності та міфологічності Христа. Перша припускає існування Христа як історичної особи, яка своїм вченням, проповідями, заклала головні засади цієї релігії. Друга точка зору заперечує існування Христа, як реальної особи. Прибічники міфологічності Христа вважають його збірним, узагальненим втіленням кільком прототипів, життя яких з часом перетворилося на міф. В будь якому разі, християнство виникло в середовищі іудаїзму, як ідеологія пригнічених всервіт, перш за все рабів. Вона плекала надію на визволення, порятунк від безнадійно тяжкого життя на землі. З часом, перетворившись на державну релігію Римської імперії (313 р.) вона увійшла в синтез із ідеологією панівних верств.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА БАКАЛАВРСЬКИХ РОБІТ

1. Ассирія в системі міжнародних відносин у VIII-VII ст. до н. е.
2. Історичні знання у Стародавньому Китаї.
3. Аграрні реформи у Стародавньому Китаї: звершення і прорахунки.
4. Суспільно-політичне життя у Стародавньому Вавилоні за Законами Хаммурапі.
5. Міжнародні відносини в Передній Азії у другій половині II тис. до н. е. (за документами Амарнського архіву).
6. Давньоіндійське суспільство за «Законами Ману» та «Законами Наради».
7. Типологія розвитку мінойської та ахейської цивілізацій в III-II тис. до н.е.
8. Давньогрецька колонізація VII—VI ст. до н.е. як складова частина процесів архаїчної епохи.
9. Картина світу за поемами Гомера та давньогрецьким міфологічним циклом.
10. Соціально-політичне регулювання за поемами Гомера "Іліада" та "Одисея".
11. Поезія епохи архаїки, як джерело для вивчення давньогрецького суспільства VII—VI ст. до н.е.
12. Троянська війна в контексті міграційних процесів кінця II тис. до н.е.
13. Давньогрецька "старша тиранія" як суспільно-політичний феномен.
14. Грецько-перські війни V ст. до н.е. - зіткнення двох соціально-політичних систем.

15. Пелопоннеська війна та стан полісної державності.
16. Персія очима елліна ("Кіропедія" Ксенофонта).
17. Криза полісної системи в Греції IV ст. до н.е. та її наслідки.
18. Світо- та життєсприйняття людини елліністичної епохи (на основі аналізу елліністичного роману та елліністичної поезії).
19. Елліністичний Єгипет періоду перших Птолемеїв.
20. Забобони, мантика та окультні науки в період еллінізму (за матеріалами "Сонника" Артемідора).
21. Легендарна традиція та історичні реалії у висвітленні Риму царської епохи.
22. Матеріальна культура Етрурії: проблеми реконструкції "цивілізації" мертвих.
23. Раби та праця рабів у висвітленні античної історичної та літературної традиції.
24. Проблема кризи полісної державності в Римі I ст. до н.е.

Тематика контрольних робіт*

1. Виникнення гомо сапієнс.
2. Виникнення первісних держав в суспільстві.
2. Причини утворення цивілізації стародавнього Єгипту.
4. Відкриття гробниці Тутанхамона.
5. Сутність релігійної реформи Ехнатона.
6. Кір II – засновник перської держави.
7. Бехістунський напис як історичне джерело.
8. Політична сутність перевороту Гаумати.
9. Біблія як історичне джерело.
10. Рух пророків в Палестині.
11. Утворення Ізраїльського та Іудейського царств.

---

* Для студентів заочної форми навчання

12. Крито-мікенська цивілізація. Загальна характеристика.
13. Загальна характеристика реформ Солона.
14. Тиранія, її роль в архаїчному полісі.
15. Загальна характеристика реформ Клісфена.
16. Процедура остракізму, її значення в політичному житті Афін.
17. Правління Пісистрата, його історичне значення.
18. Фемістокл як політичний лідер.
19. Аристід, як політичний діяч.
20. Політичні відносини в Елладі в період греко-перських війн.
21. Реформи Ефіальта, їх значення для афінської демократії.
22. Роль Перікла в економічному піднесенні Афін.
23. Роль Перікла в політичному піднесенні Афін.
24. Афінське суспільство напередодні Пелопоннеської війни.
25. Причини Пелопоннеської війни.
26. Александр Македонський та Аристотель.
27. Грецькі філософи класичного періоду.
28. "Царський період" в Римі.
29. Реформи Сервія Туллія.
30. Становлення Республіки в Римі.
31. Війни Пірра проти Римської республіки.
32. Завоювання Римом Італії.
33. Реформи Тіберія Гракха.
34. Реформи Гая Гракха.
35. Полководець Карфагену Ганнібал.
36. Державний лад Карфагену в III-II ст. до н.е.
37. Повстання рабів на Сицилії: перше та друге
38. Диктатура Сулли як прояв кризи римської республіки.
39. Повстання Спартака та його наслідки.
40. Війни Цезаря в Галлії.
41. Причини падіння Республіки в Римі.
42. Економічна криза рабовласництва в Римі III ст. н.е.
43. Падіння Римської імперії.

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Місце Стародавнього Сходу у світовій історії.
2. Джерельна база єгиптології. Дешифровка ієрогліфів.
3. Історія археологічного дослідження Стародавнього Єгипту.
4. Хронологія та періодизація давньоєгипетської історії.
5. Утворення об'єднаної Давньоєгипетської держави, формування в ній централізованої деспотії.
6. Єгипет у Першій перехідний період.
7. Єгипет доби Середнього Царства. Нашестя гіксов.
8. Перетворення Єгипту у “світову державу” фараонами XVIII династії.
9. Релігійно-політична реформа Аменхотепа IV (Ехнатона).
10. Війни фараонів XIX династії.
11. Єгипет за Рамесидів. Фіванська теократія.
12. Єгипет доби Пізнього Царства.
13. Господарське життя Стародавнього Єгипту, специфіка його іригаційного землеробства.
14. Староєгипетське суспільство, його державне регулювання. Сім'я.
15. Писемність та освіта в Стародавньому Єгипті.
16. Релігія та міфологія давніх єгиптян.
17. Давньоєгипетська література.
18. Джерельна база шумерології та ассириології. Дешифровка клинопису.
19. Хронологія та періодизація давньомесопотамської історії.
20. Археологічні дослідження Месопотамії.
21. Шумер Ранньодинастичної доби.
22. Аккадське царство. Нашестя кутіїв.

23. Царство Шумеру та Аккаду (III династія Ура).
24. Старовавилонське царство.
25. Касситська Вавилонія (Середньовавилонське царство).
26. Посилення Ассирії наприкінці X-IX ст. до н.е.
27. Утворення та розквіт Ассирійської імперії у VIII-VII ст. до н.е.
28. Загибель Ассирії та її причини.
29. Нововавилонське (Халдейське) царство.
30. Культура в Стародавній Месопотамії.
31. Старохеттське царство.
32. Новохеттське царство.
33. Торгові міста Фінікії на межі II-I тис. до н.е. Фінікійська колонізація.
34. Ізраїльсько-Іудейське царство.
35. Палестина після загибелі Ізраїльсько-Іудейського царства. Рух пророків і реформи царя Іосії.
36. Природно-кліматичні умови в Стародавньому Ірані. Етногенез і ментальність мідійців і персів.
37. Мідійське царство VIII-VI ст. до н.е.
38. Утворення перської держави Ахеменідів. Завоювання Кіра II Великого та Камбіза.
39. Царювання Дарія I.
40. Греко-перські війни. Загибель держави Ахеменідів.
41. Господарське життя й суспільство Персії VI-IV ст. до н.е.
42. Релігія та міфологія стародавніх іранців. Зороастризм.
43. Індська (Хараппська) цивілізація.
44. Проблема заселення Північної Індії “аріями”. Індія Ведійської доби.
45. Держава Нандів. Індійський похід Александра Македонського.
46. Імперія Маур’їв.

47. Господарське життя Стародавньої Індії.
48. Варново-кастова система Стародавньої Індії.
49. Форми власності і залежності в Стародавній Індії. Система індійських общин.
50. Релігії Стародавньої Індії: брахманізм, буддизм, індуїзм. Буддійська община – сангха.
51. Наукові знання, писемність та освіта в Стародавній Індії.
52. Хронологія та періодизація давньокитайської історії.
53. Держава Шан-Інь.
54. Держава Західне Чжоу. Система соціальних рангів.
55. Китай доби Східного Чжоу. Реформи Шан Яна в царстві Цінь.
56. Утворення Ціньської імперії. Реформи Цінь Шіхуана.
57. Держава Західна Хань. Реформи У-ді.
58. Реформи Ван Мана й повстання “Червоних брів”.
59. Держава Східна Хань. Загибель Ханьської імперії.
60. Соціально-етичні системи Стародавнього Китаю: конфуціанство, моїзм, легізм, даосизм.
61. Релігія та міфологія Стародавнього Китаю.
62. Писемність, освіта, наукові знання в Стародавньому Китаї.
63. Поняття "історія античності". Спільне і особливе в розвитку країн Стародавнього Сходу і античного світу.
64. Географічні і хронологічні рамки історії стародавньої Греції. Періодизація.
65. Природні умови і населення. Основні діалекти давньогрецької мови.
66. Джерела з історії стародавньої Греції.
67. Історія відкриття крито–мінойської цивілізації. Артур Еванс.

68. Соціально-економічний і політичний розвиток мінойсько-ахейської Греції у II тис. до н.е.
69. Історія Відкриття Трой. Генріх Шліман.
70. Поеми Гомера як історичне джерело. "Гомерівське питання".
71. Суспільний лад і господарське життя грецький племен в XI-IX ст. до н.е.
72. Архаїчний період в історії стародавньої Греції, його основний зміст.
73. Соціально-економічний розвиток у VIII-VI ст. Криза патріархального ладу і боротьба демосу зі знаттю. Основні напрямки боротьби.
74. Велика грецька колонізація. Її причини, основні напрямки і наслідки.
75. Античний поліс як основний соціально-економічний, політичний і культурний феномен античної цивілізації.
76. Розвиток Спарти в долікургову епоху. Закони Лікурга: їх зміст і наслідки.
77. Побут і виховання спартанців.
78. Соціальна і політична організація Спарти.
79. Соціально-економічний і політичний розвиток Аттики в IX-VII ст. до н.е.
80. Боротьба демосу зі знаттю. Кілонова смута і закони Драконта.
81. Реформи Солона, їх місце в становленні афінського полісу.
82. Тиранія Пейсестрата і Пейсестратидів.
83. Ліквідація тиранії в Афінах. Реформи Клісфена.
84. Причини греко-перських воєн. Їх періодизація.
85. Перший і другий походи персів проти Балканської Греції.
86. Похід Ксеркса. Фермопіли, Саламін і Платеї.

87. Утворення Афінського морського союзу і перетворення його в Архе.
88. Закінчення греко-перських воєн. Їх значення для соціально-економічного, політичного і культурного розвитку Греції.
89. Реформи Ефіальта і Перікла.
90. Пелопоннеська війна. Причини війни.
91. Періодизація Пелопоннеської війни. Зміст періодів.
92. Криза полісу. Його прояви в соціально-економічній, політичній, ідеологічній сферах.
93. Політика Філіппа II. Посилення Македонії.
94. Встановлення македонської гегемонії в Греції. Панеллінський конгрес в Коринфі.
95. Походи Александра Македонського. Їх значення.
96. Еллінізм як соціально-економічне, політичне та культурне явище.
97. Боротьба діадохів і створення системи елліністичних держав.
98. Культура Греції в класичну добу.
99. Культура Греції в елліністичну добу.
100. Історія Стародавнього Риму як друга частина історії античної цивілізації.
101. Природні умови та населення Апеннінського півострову.
102. Суспільство та культура етрусків. Етрусська проблема.
103. Виникнення міста Риму та найдавніший період римської історії у висвітленні римської традиції та сучасних досліджень.
104. Зародження римської громадянської общини, Рим царської епохи.
105. Реформи Сервія Тулія, їх значення для формування

римської цивітас.

106. Суспільно-політичний розвиток Риму за часів останніх царів. Вигнання етрусської династії та встановлення сенатської республіки. Легенда про благородну Лукрецію.
107. Міжнародне становище Риму в царську епоху. Рим і Латинський союз.
108. Війни Риму в V ст. до н.е. Легенди про Кориолана та Цінцінната.
109. Перші два етапи боротьби плебеїв з патриціями. Народний трибунат, закони XII таблиць, закон Канулея.
110. Війни Риму з етрусками. Взяття Вей Марком Фуриєм Каміллом. Подолання галльської навали.
111. Завершення боротьби патриціїв з плебеями. Закони Петелія, Аппія Клавдія та плебісцит Гортензія. Суспільно-політичний устрій римської цивітас.
112. Завоювання Римом Центральної та Південної Італії. Пірр. Утворення системи Римсько-Італійського союзу.
113. Причини боротьби Риму з Карфагеном. I пунічна війна та її результати.
114. Друга пунічна війна, її соціально-економічні, політичні та культурні наслідки.
115. Третя пунічна війна та війни на Піренейському півострові, їх результати.
116. Македонські війни та завоювання Римом Балканської Греції.
117. Криза римської цивітас. Пошуки шляхів подолання кризи.
118. Реформи Тіберія Гракха, їх причини та наслідки.

119. Реформи Гая Гракха. Основні результати реформ братів Гракхів. Боротьба оптиматів і популярів.
120. Союзницька війна: її причини, хід та наслідки.
121. Війни Риму з Мітрідатом та їх наслідки.
122. Боротьба політичних угруповань у 80-ті роки. Диктатура Сулли.
123. Повстання на о.Сицилія та повстання Спартака.
124. 1-й тріумвірат та його місце в політичній еволюції Риму.
125. Громадянські війни 40-х років. Диктатура Юлія Цезаря.
126. Другий тріумвірат та останні роки республіки. Боротьба Октавіана з Антонієм.
127. Принципат як перша форма імперії. Принципат Августа.
128. Укріплення та розвиток принципату при династії Юліїв-Клавдіїв.
129. Деспотичні тенденції в розвитку принципату. Правління Нерона. Нерон і Сенека.
130. Політична криза і громадянські війни в кінці 60-х років. Династія Флавіїв.
131. “Золоте століття” Антонінів.
132. Соціально-економічний розвиток I-II ст. н.е. Розвиток латифундій та колонату.
133. Римська імперія при Северах. Еволюція принципату.
134. Правління солдатських імператорів. Загальна криза в III ст.
135. Виникнення християнства. Ортодоксально-догматична, міфологічна та історична теорія походження Ісуса Христа та християнства.
136. Взаємовідносини християнства та імператорської

влади в II-IV ст. Перетворення Християнства на офіційну релігію.

137. Реформи Діоклетіана і Константина. Домінат як друга форма Імперії.
138. Еволюція соціально-економічних відносин в IV-V ст. та формування протофеодальних елементів.
139. Розклад Римської імперії на Західну та Східну (Візантію).
140. Конкретно-історичні обставини падіння Західної Римської Імперії.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА БАКАЛАВРСЬКИХ РОБІТ

1. Ассирія в системі міжнародних відносин у VIII-VII ст. до н. е.
2. Історичні знання у Стародавньому Китаї.
3. Аграрні реформи у Стародавньому Китаї: звершення і прорахунки.
4. Суспільно-політичне життя у Стародавньому Вавилоні за Законами Хаммурапі.
5. Міжнародні відносини в Передній Азії у другій половині II тис. до н. е. (за документами Амарнського архіву).
6. Давньоіндійське суспільство за «Законами Ману» та «Законами Наради».
7. Типологія розвитку мінойської та ахейської цивілізацій в III-II тис. до н. е.
8. Давньогрецька колонізація VII—VI ст. до н. е. як складова частина процесів архаїчної епохи.
9. Картина світу за поемами Гомера та давньогрецьким міфологічним циклом.

10. Соціально-політичне регулювання за поемами Гомера "Іліада" та "Одисея".
11. Поезія епохи архаїки, як джерело для вивчення давньогрецького суспільства VII—VI ст. до н.е.
12. Троянська війна в контексті міграційних процесів кінця II тис. до н.е.
13. Давньогрецька "старша тиранія" як суспільно-політичний феномен.
14. Грецько-перські війни V ст. до н.е. - зіткнення двох соціально-політичних систем.
15. Пелопоннеська війна та стан полісної державності.
16. Персія очима елліна ("Кіропедія" Ксенофонта).
17. Криза полісної системи в Греції IV ст. до н.е. та її наслідки.
18. Світо- та життєсприйняття людини елліністичної епохи (на основі аналізу елліністичного роману та елліністичної поезії).
19. Елліністичний Єгипет періоду перших Птолемеїв.
20. Забобони, мантика та окультні науки в період еллінізму (за матеріалами "Сонника" Артемідора).
21. Легендарна традиція та історичні реалії у висвітленні Риму царської епохи.
22. Матеріальна культура Етрурії: проблеми реконструкції "цивілізації" мертвих.
23. Раби та праця рабів у висвітленні античної історичної та літературної традиції.
24. Проблема кризи полісної державності в Римі I ст. до н.е.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Станко В.Н., Гладких М.І., Сегеда С.П. Історія первісного суспільства. К.1999.
2. Авдиев В.И. История Древнего Востока. 3-е изд. Москва, 1970.
3. Археология зарубежной Азии. Москва, 1986.
4. Бикерман Э.Хронология древнего мира. М.1976.
5. Васильев Л.С. История Востока: В 2 ч. Москва, 1993, 1994, 1998. Ч. 1.
6. Васильев Л.С. История религий Востока. Москва, 1988, 1998.
7. Вейс Г. История цивилизации. Т.1.М.1999.
8. Голованов С. Історія стародавнього світу.К 2017
9. Грант М. Юлий Цезарь Жрец Юпитера. М.2003.
10. Историография истории Древнего Востока. Иран, Средняя Азия, Индия, Китай. Санкт-Петербург, 2002.
11. История Востока: В 6 т. Москва, 1997. Т.1. Восток в древности.
12. История Древнего Востока. Зарождение древнейших классовых обществ и первые очаги рабовладельческой цивилизации. Ч.1. Месопотамия. Москва, 1983.
13. История Древнего Востока. Зарождение древнейших классовых обществ и первые очаги рабовладельческой цивилизации. Ч.2. Передняя Азия. Египет. Москва, 1988.
14. История Древнего Востока. От ранних государственных образований до древних империй. Москва, 2004.
15. История Древнего Востока. Тексты и документы / Под

- ред. В.И. Кузищина. Москва, 2002.
16. История Древнего Востока. Учебник / Под ред. В.И. Кузищина. – 3-е изд. – Москва, 1999, 2001.
  17. История Древнего Востока. Материалы по историографии. Москва, 1991.
  18. История искусства. Первые цивилизации / Пер. с исп. [Москва], 1988.
  19. Источниковедение истории Древнего Востока / Под ред. В.И. Кузищина. Москва, 1984.
  20. Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу: Вид. 3-тє. Київ, 2006.
  21. Кузищин В.И. Античное классическое рабство как экономическая система. М.1990.
  22. Левек П. Эллинистический мир. М.1989.
  23. Литература Древнего Востока. Изд. МГУ, 1971.
  24. От глиняной таблички к университету. Образовательные системы Востока и Запада в эпоху Древности и Средневековья. Москва, 1998.
  25. Струве В.В. История Древнего Востока. Москва, 1941.
  26. Трухина Н.Н. Политика и политики «золотого века Римской Республики. М.1986.
  27. Тураев Б.А. Історія Стародавнього Сходу: В 2 т. Київ; Харків, 1938.
  28. Утченко С.Л. Древний Рим: События. Люди. Идеи. М. 1976.
  29. Утченко С.Л. Цицерон и его время. М., 1973
  30. Утченко С.Л. Юлий Цезарь М. 1976.
  31. Утченко С.Л. Политические учения Древнего Рима. М.1977.
  32. Хронология мировой цивилизации. Т.1-2, М.2003.

Додаткова:

Тексти з Історії Стародавнього Сходу

33. Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу. К. 2010
34. Антология мировой философии. Москва, 1969. Т. 1.
35. Біблія або Книга Святого Письма Старого і Нового Заповіту. Київ, 1988.
36. Гроссман Ю.М., Лісовий І.А. Історія стародавнього світу. Практикум. Львів, 1985.
37. Древний мир. Сборник источников по культурной истории Востока, Греции и Рима. Москва, 1951. Ч. 1-2.
38. Керам Э. Боги. Гробницы. Ученые. М. 1999.
39. Лирическая поэзия Древнего Востока / Пер. И.М. Дьяконова. Москва, 1984.
40. Литература Древнего Востока. Иран, Индия, Китай. Тексты. Москва, 1984.
41. Поэзия и проза Древнего Востока. Москва, 1973.
42. Тематическая хрестоматия по истории древнего мира. Москва, 1963. Ч. 1. Древний Восток.
43. Философия древнего мира. Хрестоматия. СПб., 1993. Кн. 1.
44. Хрестоматия по истории Древнего Востока. Москва, 1963.
45. Хрестоматия по истории Древнего Востока: В 2 ч. Москва, 1980.
46. Хрестоматия по истории Древнего Востока. Москва, 1997.

Наукові та науково-популярні праці

47. Афанасьева В., Луконин В., Померанцева Н. Искусство Древнего Востока. Москва, 1976.

48. Бикерман Э. Хронология древнего мира. Ближний Восток и античность / Пер. с англ. Москва, 1975.
49. Бог-человек-общество в традиционных культурах Востока. Москва, 1993.
50. Вардиман Е. Женщина в древнем мире / Пер. с нем. Москва, 1990.
51. Василевич А.Л. Духовный мир классического Востока. Москва, 1998.
52. Вейнберг И.П. Рождение истории. Историческая мысль на Ближнем Востоке середины I тысячелетия до н. э. Москва, 1993.
53. Вейнберг И.П. Человек в культуре древнего Ближнего Востока. Москва, 1986.
54. Всемирная история: В 10 т. Москва, 1955-1956. Т. 1, 2.
55. Всемирная история: В 24 т. Минск, 1996. Т. 1-5.
56. Горбовский А. Факты, догадки, гипотезы. Москва, 1988.
57. Горелик М.В. Оружие Древнего Востока: IV тысячелетие – IV в. до н. э. Москва, 1993.
58. Государство и социальные структуры на Древнем Востоке. Москва, 1989.
59. Джеймс П., Торп Н. Древние изобретения / Пер. с англ. Минск, 1997.
60. Древние цивилизации. Ancient Civilizations / Под общ. ред. Г.М. Бонгард-Левина. Москва, 1989.
61. История всемирной литературы: В 9 т. Москва, 1983. Т. 1.
62. История политических и правовых учений. Древний мир. Москва, 1985.
63. История философии в кратком изложении / Пер. с чеш. Москва, 1991.

64. Исчезнувшие народы. Москва, 1988.
65. Керам К. Боги, гробницы, ученые. Роман археологии / Пер. с нем. Москва, 1960, 1986, 1994.
66. Кормышева Э. Древний Египет. – Москва, 2005.
67. Моммзен Т. История Рима. СПб 1993
68. Николов Н., Харалампиев В. Звездочетыв древности / Пер. с болг. Москва, 1991.
69. Оппенгейм А.Л. Торговля на Ближнем Востоке в древности / Пер. англ. Москва, 1970.
70. Подати и повинности на Древнем Востоке. СПб., 1999.
71. Феномен восточного деспотизма. Структура управления и власти. Москва, 1993.
72. Фридрих И. История письма / Пер. с нем. Москва, 1979.
73. Хук С.Г. Мифология Ближнего Востока / Пер. с англ. Москва, 1991.
74. Церен Э. Библейские холмы / Пер. с нем. Москва, 1966, 1986.
75. Церен Э. Лунный бог / Пер. с нем. Москва, 1976.
76. Шарру Р. Погибшие миры. Научные секреты древних / Пер. с англ. Москва, 1992.

Джерела та збірки джерел з історії Стародавньої Греції та Риму

1. Алкіфрон: листи гетер. теофраст: характери / пер. Д. Коваль. Львів : Априорі, 2020. 92 с.
2. Боецій. Розрада від філософії / пер. з лат. А. Содомори. Львів : Априорі, 2020. 208 с.

3. Гесіод. Походження богів. роботи і дні. щит геракла / пер. А. Содомори. Львів : Апріорі, 2018. 112 с.
4. Гомер. Одиссея / пер. П. Ніщинський. Львів : Апріорі, 2022. 544 с.
5. Горацій Квінт Флакк. Оди. еподи. сатири. послання / пер. з лат. А. Содомори. Львів : Апріорі, 2021. 432 с.
6. Клавдій Еліан. Строкати історії / пер. Д. Коваль. Львів : Апріорі, 2020. 320 с.
7. Лукіан. Правдива історія / пер. Н. Ващишин. Львів : Апріорі, 2022. 136 с.
8. Луцій Анней Сенека. Моральні листи до луцілія / пер. А. Содомори. Львів : Апріорі, 2020. 552 с.
9. Луцій Анней Сенека. Про стійкість мудреця: діалоги / пер. з лат. Андрій Содомори. Львів : Апріорі, 2022. 208 с.
10. Марк Аврелій. На одинці з собою / пер. з лат. Р. Паранька. Львів : Апріорі, 2022. 184 с.
11. Марк Валерій Марціал. Епіграми / пер. Н. Ващишин, А. Содомори. Львів : Апріорі, 2020. 152 с.

12. Марк Гавій Апіцій. Про кулінарну справу римлян / пер. М. Тимошенко. Львів : Апріорі, 2021.
13. Марк Тулій Ціцерон. Про закони. про державу. про природу богів / пер. з лат. В. Литвинов. Львів : Апріорі, 2020. 392 с.
14. Марк Тулій Ціцерон. Тускуланські бесіди. про обов'язки / пер. з лат. В. Литвинов. Львів : Апріорі, 2021. 440 с.
15. Марк Тулій Ціцерон. Філіпіки. катон старший, або про старість / пер. з лат. В. Литвинов. Львів : Апріорі, 2021. 376 с.
16. Платон. Держава / пер. Д. Коваль. Львів : Апріорі, 2021. 464 с.
17. Пліній Молодший. Вибрані листи / пер. А. Содомори. Львів : Апріорі, 2018. 184 с.
18. Пріапея. / пер. з лат. Н. Ващишин. Львів : Апріорі, 2021. 128 с.
19. Публій Овідій Назон. Героїди / пер. з лат. А. Содомори, Н. Ващишин. Львів : Апріорі, 2022. 144 с.
20. Публій Овідій Назон. Ліки від кохання / пер. з лат. А. Содомори. Львів : Апріорі, 2021. 92 с.

21. Публій Овідій Назон. Любовні елегії. мистецтво кохання / пер. з лат. А. Содомор. Львів : Апріорі, 2019. 104 с.
22. Публій Овідій Назон. Метаморфози / пер. з лат. А. Содомори. Львів : Апріорі, 2020. 520 с.
23. Теокрит. Ідилії. епіграми / пер. А. Цісик. Львів : Апріорі, 2020. 184 с.

Література з історії Стародавньої Греції

24. A brief history of ancient greece: politics, society, and culture. Oxford University Press, 2019. 448 p.
25. Auerbach P. Greek gods: the gods and goddesses of greek mythology. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2015. 82 p.
26. Burckhardt J. History of greek culture. Dover Publications, 2002. 448 p.
27. Dillon J. Gergel T. The greek sophists. London : Penguin, 2003. 419 p.
28. Early greek philosophy, vol. I: introductory and reference materials / ed. and trans. by A. Laks, Glenn W. Most. Harvard University Press, 2016. 272 p.

29. Early greek philosophy, vol. II: beginnings and early ionian thinkers, part 1 / ed. and trans. by A. Laks, Glenn W. Most. Harvard University Press, 2016. 400 p.
30. Early greek philosophy, vol. III: early ionian thinkers, part 2 / ed. and trans. by A. Laks, Glenn W. Most. Harvard University Press, 2016. 352 p.
31. Early greek philosophy, vol. IV: early greek philosophy, part 1 / ed. and trans. by A. Laks, Glenn W. Most. Harvard University Press, 2016. 464 p.
32. Early greek philosophy, vol. V: western greek thinkers, part 2 / ed. and trans. by A. Laks, Glenn W. Most. Harvard University Press, 2016. 816 p.
33. Early greek philosophy, vol. VI: later ionian and athenian thinkers, part 1 / ed. and trans. by A. Laks, Glenn W. Most. Harvard University Press, 2016. 448 p.
34. Early greek philosophy, vol. VII: later ionian and athenian thinkers, part 2 / ed. and trans. by A. Laks, Glenn W. Most. Harvard University Press, 2016. 512 p.
35. Early greek philosophy, vol. VIII: sophists, part 1 / ed. and trans. by A. Laks, Glenn W. Most. Harvard University Press, 2016. 576 p.

36. Early greek philosophy, vol. VIII: sophists, part 2 / ed. and trans. by A. Laks, Glenn W. Most. Harvard University Press, 2016. 384 p.
37. Everitt A. The rise of athens: the story of the world's greatest civilization. Random House Trade Paperbacks, 2017. 576 p.
38. Fant M. B., Lefkowitz M. R. Women's life in greece and rome: a source book in translation. Johns Hopkins University Press, 2016. 496 p.
39. Fox R. L. The invention of medicine: from homer to hippocrates. Basic Books, 2020. 432 p.
40. Hemingway S. How to read greek sculpture. Metropolitan Museum of Art, 2021. 168 p.
41. History H. Ancient greece: a history from beginning to end. Independently published, 2017. 44 p.
42. Horwitz V. A. Between sanity and madness: mental illness from ancient greece to the neuroscientific era. Oxford University Press, 2019. 384 p.
43. Martin T. R. Ancient greece: from prehistoric to hellenistic times. Yale University Press, 2013. 311 p.
44. Matyszak P. Sparta: rise of a warrior nation. Pen and Sword Military, 2021. 208 p.

45. Mayor A. Greek fire, poison arrows and scorpion bombs: biological and chemical warfare in the ancient world. Woodstock, NY : Overlook Press, 2003. 319 p.
46. McInerney J. Ancient greece: a new history. Thames & Hudson, Limited, 2018. 368 p.
47. Ober J. The rise and fall of classical greece. Princeton University Press, 2016. 448 p.
48. Phillips D. The law of ancient athens. University of Michigan Press, 2013. 558 p.
49. Pitts A. Ancient women writers of greece and rome. Routledge, 2022. 408 p.
50. Sage M. M. Warfare in ancient greece: a sourcebook. London : Routledge, 1996. 252 p.
51. Strauss B. S. The trojan war: a new history. Simon & Schuster, 2007. 288 p.
52. Waterfield R. Creators, conquerors, and citizens: a history of ancient greece reprint edition. Oxford Univesity Press, 2020. 544 p.
53. Whitmarsh T. Ancient greek literature. Cambridge, UK : Polity Press, 2004. 284 p.

Література з історії Стародавнього Риму.

1. Салюстій Крісп Гай. Змова Катіліни / пер. з лат. Н. Ващишин. Львів : Видавництво «Апріорі», 2020. 140 с.: іл.
2. Цезар Гай Юлій. Нотатки про війну з галлами / пер. з лат. В. Литвинов. Львів : Апріорі, 2021. 248 с.
3. Appian. The Roman history of appian of alexandria, volume II, the civil wars / trans. by H. White. London : Macmillan and Co, LTD, 1899. 653 p.
4. Byzantine historians dexippus, eunapius, olympiodorus, malchus, peter the patrician, menander, candide, nonnos and theophan the byzantine / trans. by S. Destynis, 1860. 526 p.
5. Claudianus C. Claudian: volume I / trans. by M. Platnauer. Loeb Classical Library, 1922. 424 p.
6. Cocceianus C. D. Dio Cassius: roman history, volume VIII, books 61-70 / trans. by H. F. Baldwin, E. Cary. Loeb Classical Library, 1925. 496 p.
7. Cocceianus C. D. Roman history, volume III, books 36-40 / trans. by H. B. Foster, E. Cary. Loeb Classical Library, 1914. 528 p.

8. Cocceianus C. D. Roman history, volume IX, books 71-80 / trans. by H. F. Baldwin, E. Cary. Loeb Classical Library, 1927. 592 p.
9. Cocceianus C. D. Roman history, volume VI, books 51-55 / trans. by H. F. Baldwin, E. Cary. Loeb Classical Library, 1914. 512 p.
10. Cocceianus C. D. Roman history, volume VII, books 56-60 / trans. by H. B. Foster, E. Cary. Loeb Classical Library, 1924. 464 p.
11. Historia Augusta. Volume I / trans. by D. Magie; rev. by D. Rohrbacher. Loeb Classical Library, 2022. 528 p.
12. Historia Augusta. Volume II / trans. by D. Magie; rev. by D. Rohrbacher. Loeb Classical Library, 2022. 480 p.
13. Historia Augusta. Volume III / trans. by D. Magie; rev. by D. Rohrbacher. Loeb Classical Library, 2022. 576 p.
14. Hydatius. The chronicle of hydatius and the consularia constantinopolitana: two contemporary accounts of the final years of the roman empire / trans. by R. W. Burges. Oxford University Press, USA, 1993. 288 p.

15. Jordanes. The gothic history / trans. by C. C. Mierow. Princeton Univesity Press : Princeton; London : Humphrey Milford Oxford University Press, 1915. 188 p.
16. Lucius Annaeus Florus. Epitome of roman history / trans. by E. S. Forster. London : William Heinemann; New York : G. P. Putnam's Sons, 1929. 743 p.
17. Marcellinus A. Ammianus marcellinus: roman history, volume I, books 14-19. / trans. by J. C. Rolfe. Loeb Classical Library, 1985. 640 p.
18. Marcellinus A. Ammianus marcellinus: roman history, volume II, books 20-26. excerpta valesiana / trans. by J. C. Rolfe. Loeb Classical Library, 1940. 704 p.
19. Marcellinus A. Ammianus marcellinus: roman history, volume III, books 27-31. excerpta valesiana / trans. by J. C. Rolfe. Loeb Classical Library, 1940. 612 p
20. Orosius P. Seven books of history against the pagans / trans. by A. T. Fear. Liverpool : Liverpool University Press, 2010. 456 p.
21. Pausanias. Pausanias: description of greece, volume IV, books 8.22-10: arcadia, boeotia, phocis and ozolian locri. Loeb Classical Library, 1935. 616 p.
22. Pliny. Pliny: natural history, volume II, books 3-7 / trans. by H. Racham. Loeb Classical Library, 1942. 672 p.

23. Pliny. Pliny: natural history, volume X, books 36-37 / trans. by D. E. Eichholz. Loeb Classical Library, 1962. 368 p.
24. Plutarch. Parallel lives, volume X, agis and cleomenes. tiberius and gaius gracchus. philopoemen and flamininus / trans. by B. Perrin. Loeb Classical Library, 1921. 416 p.
25. Plutarch. Plutarch lives, volume IX, demetrius and antony. pyrrhus and gaius marius / trans. by B. Perrin. Loeb Classical Library, 1920. 640 p.
26. Procopius. History of the wars: books 5-6 (gothic war) / trans. by H. B. Dewing. Loeb Classical Library, 1916. 464 p.
27. Strabo. Strabo: geography, volume II, books 3-5 / trans. by L. J. Horace. Loeb Classical Library, 1923. 496 p.
28. Strabo. Strabo: geography, volume III, books 6-7 / trans. by L. J. Horace. Loeb Classical Library, 1924. 416 p.
29. Suetonius. The twelve caesars / trans. by R. Graves. Penguin Classics, 2007. 464 p.
30. T. Livi. Periochae omnium librorum, fragmenta oxyrhynchi reperta, iulii obsequentis prodigiorum liber /

- ed. by O. Rossbach. Lipsiae, In aedibus B.G. Teubneri, 1910. 201 p.
31. Tacitus C. Tacitus: histories, books IV-V, annals books I-III / trans. by C. H. Moore Loeb Classical Library, 1931. 656 p.
32. Tacitus C. Tacitus: the annals, books IV-VI, XI-XII / trans. by J. Jackson. Loeb Classical Library, 1937. 432 p.
33. Tacitus. Germany and its tribes / trans. by A. J. Church, W. J. Brodribb, L. Cerrato. New York : Random House, Inc. Random House, 1942. 773 p.
34. The fragmentary classicising historians of the later roman empire: eunapius, olympiodorus, priscus, and malchus / trans. by R. C. Blockley. Liverpool : Cairns, 1981. 711 p.
35. Valerius Maximus. Factorum et dictorum memorabilium libri novem. Leipsig : Teubner, 1865. 554 p.
36. Velleius Paterculus. Salust, Florus and Velleius Paterculus, historia romana / trans. by J. S. Watson. London : Henry G. Bohn, York Street, Covent Garden, 1852. 560 p.
37. Zosimus. The history of count zosimus, sometime advocate and chancellor of the roman empire: complete in

one volume. London: Printed for J. Davis by W. Green and T. Chaplin, 1814. 241p.

38. Археологія України : курс лекцій : навч. посіб. / Л. Л. Залізняк та ін. Київ : Либідь, 2005. 504 с.

39. Екко У. Історія європейської цивілізації. рим / ред. У. Екко; пер. з італ.: Л. Д. Ципоренко, Г. В. Рудницької, О. С. Гавенко та ін; худож.-оформлювач Г. В. Кісель. Харків : Фоліо, 2017. 1031 с.: іл.

40. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до ХХ ст.) : курс лекцій: навч. посіб. / В. І. Яровий та ін. Київ : Либідь, 2003. 632 с.

41. Історія цивілізації. Україна / упоряд. М. Ю. Відейко; Н. С. Абашина, М. Ю. Відейко, О. В. Гопкало та ін.; художник-оформлювач Г. С. Проніна. Харків: Фоліо, 2020. Т. 1 : Від кіммерійців до Русі (Х ст. до н. е. – IX ст. н. е.). 586 с.: іл.

42. Мончиньська М. Велике переселення народів. Історія неспокоїної епохи IV та V століть: курс лекцій / пер. з польської І. Тризна, М. Левада. Київ : Софія-А, 2009. 400 с.

43. Altheim F. Geschichte der hunnen, ersten band: von den anfängen bis zum einbruch in europa. Berlin : de Gruyete, 1959. 463 S.

44. Bryce V. J. The holy roman empire. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2014. 228 p.
45. Christ K. Geschichte der römischen kaiserzeit: von augustus bis zu konstantin. München : C.H. Beck, 1988. 869 S.
46. Desprat S. *Revealing climatic variability of the last three millennia in northwestern iberia using pollen influx data. Earth and Planetary Science Letters. 2003. Vol. 213, no. 1-2. P. 524.*
47. Geuenich D. Geschichte der alemannen. Stuttgart; Berlin; Köln : Kohlhammer, 1997. 168 S.
48. King P. D. Law and society in the visigothic kingdom. Cambridge University Press, 2006. 332 p.
49. Morgan L. H. Ancient society. New York : H. Holt and Co., 1907. 560 p.
50. Schmidt L. Die ostgermanen: geschichte der deutschen stämme bis zum ausgang der völkerwanderung. München : C. H. Beck, 1969. 670 S.
51. Schmidt-Wieg R. Stammesrecht und volkssprache ausgewaehlte aufsaetze zu den leges barbarorum. Wiley-VCH, 1991. 392 S.

52. T. R. S. Broughton, M. L. Patterson. The magistrates of the roman republic. New York : American Philological Association, 1960. 578 p.
53. Theodor Mommsen. The history of rome, volume III / trans. by W. P. Dickson. London : Richard Bentley & Son, New Burlington Street, published in Ordinary to Her Majesty the Queen, 1867. 478 p.
54. Theodor Mommsen. The provinces of the roman empire from caesar to diocletian, volume I / trans. by W. P. Dickson. London : Macmillan Co, ST Martin's Street, 1909. 408 p.
55. Wolfgang B. Kulturgeschichte des Klimas. München : C. H. Beck, 2007. 352 S.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ.....	5.
Навчальні теми	5
Структура програми.....	9
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ.....	14

I семестр ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

ПЕРВІСНЕ СУСПІЛЬСТВО. ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗКЛАДАННЯ РОДОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Розділ Виникнення та розкладання первісного суспільства.....	15
Лекція 1. Утворення людини та людського суспільства.....	15
Лекція 2. Розкладання родового суспільства	15
<i>Семінарське заняття. Утворення та розкладання первісного суспільства .....</i>	<i>17</i>

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

СТАРОДАВНІЙ ЄГИПЕТ ТА ПЕРЕДНЯ АЗІЯ

Розділ I. Стародавній Єгипет	17
Лекція 1. Утворення цивілізації Стародавнього Єгипту....	17
Лекція 2. Розквіт могутності Єгипетської держави Доби Нового та Пізнього царств	17
Семінарське заняття 1 Формування єгипетської цивілізації та суспільства	18

Семінарське заняття 2. Релігія, міфологія, мистецтво Єгипту.....	20
Розділ Передня Азія.....	21
Лекція 1 Шумерська цивілізація	21
Лекція 2. Стародавній Вавилон. Ассирія.....	22
Семінарське заняття 1 Вавилонське суспільство за Кодексом «Закони Хаммурапі»	22
Лекція 3 Сирія та Фінікія. Ізраїльсько-Гудейське царство...24	
Семінарське заняття 1. Палестина в I тис. до н.е	25
Лекція 4. Перська держава	26
Семінарське заняття 1. Правління Дарія I затекстами «Бехістунський напис « та «Історія» Геродота	27

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III

ДАВНЯ ІНДІЙСЬКА ТА КИТАЙСЬКА ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Розділ Давня індійська цивілізація	28
Лекція 1. Перші цивілізації та території Індії.	
Ведійська епоха	28
Семінарське заняття 1 Ранній буддизм: вчення та буддистська громада	29
Лекція 2. Магадсько-маурійська епоха. Економічний розвиток і соціальна структура	31
Лекція 3. Культура епохи Маур'їв	31
Семінарське заняття 1 Давньоіндійське суспільство за текстами: «Закони Ману» та «Артхашастра» Каутільї ..32	
Розділ Давня китайська цивілізація	34
Лекція 1. Перші китайські цивілізації.	
Епоха Лего та Чжаньго	34
Семінарське заняття 1. Людина, суспільство і держава за текстом «Люньюй» Конфуція	35

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV

СТАНОВЛЕННЯ ЦИВІЛІЗАЦІЇ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ

Розділ. Античні цивілізації. Стародавня Греція.....	36
Лекція 1. Егейська та ахейська цивілізації.	
Гомерівський період.....	36
Семінарське заняття 1. Давньогрецьке суспільство за поемами Гомера	37
Лекція 2 Розквіт держави в Афінах.....	39
Семінарське заняття 1. Становлення афінського поліса за античними джерелами	40
Лекція 3. Становлення олігархічної держави в Спарті.....	43
Семінарське заняття 2. Спартанський поліс у VII-V ст. до н.е. за античними джерелами	43

II семестр

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

ЦИВІЛІЗАЦІЯ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ

Розділ. Цивілізація Стародавньої Греції.....	45
Лекція 1. Становлення македонської гегемонії на Балканах.	
Похід Александра Македонського на Схід.....	45
Лекція 2. Період еллінізму.....	45
Семінарське заняття 1. Розквіт афінської демократії за даними античних джерел	46
Семінарське заняття 2. Утворення та розпад держави Александра Македонського	49
Семінарське заняття 3. Елліністичні держави.....	50

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

СТАРОДАВНІЙ РИМ. ПЕРІОД РЕСПУБЛІКИ

Розділ Становлення Республіки в Стародавньому Римі.....	51
Лекція 1 Римська Республіка.....	51
Лекція 2. Боротьба Риму з Карфагеном за панування в Середземному морі	51
Семінарське заняття 1. Соціально-політична боротьба в ранній Римській Республіці	52
Семінарське заняття 2. Римська вілла в II ст. до н.е. за даними Марка Порція Катона	53

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III

ЕРИЗА ТА ПАДІННЯ РЕСПУБЛІКИ В РИМІ. РИМСЬКА ІМПЕРІЯ

Розділ. Криза та падіння Республіки в Римі. Римська імперія.....	55
Лекція 1. Криза та падіння Республіки в Римі.....	55
Лекція 2. Виникнення християнської релігії.....	55
Семінарське заняття 1. Повстання рабів у Римській Республіці II-I ст. до н.е	56
Семінарське заняття 2. Диктатура Юлія Цезаря за даними античних джерел	58
Лекція 3. Пізня Римська імперія.....	61
Семінарське заняття 1. Римське суспільство в період ранньої Римської імперії	62
Семінарське заняття 2. Шлюб та сім'я в Римській імперії за даними Дігест	63
Семінарське заняття 3. Виникнення християнства.....	64
ІНДИВІДУАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА.....	65

Тематика індивідуальних науково-дослідних завдань (ІНДЗ).....	65
Система поточного та підсумкового контролю знань.....	67
Порядок переведення вітчизняних показників успішності	
Методичні рекомендації щодо написання та оформлення рефератів і контрольних робіт	71
В європейську систему оцінювання знань ECTS	72
Тематика самостійних робіт	74
Завдання для самоконтролю	75
Додаток. Матеріали для самостійної підготовки (запитання та відповіді на них)	75
Орієнтовна тематика бакалаврських робіт	87
Питання до екзамену	90
Рекомендована література	99

Навчальне видання

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ОРГАНІЗАЦІЇ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З КУРСУ**

**Історія стародавнього світу
для студентів І курсу денної та заочної форми навчання
за кредитно-модульною системою**

Укладач:

Голованов С.О. - кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензенти:

Надтока Г.М. - доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії та методики навчання Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Черевко О.С. – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова.

Підписано до друку 22.08.2022.

Формат 60x84/16.

Ум. друк. арк. 7,2.

Видавець і виготовлювач – «Коло».

82100 Україна, м. Дрогобич, вул. Бориславська, 8.

Тел.: (03244) 2-90-60. E-mail: koloopera@gmail.com

Свідоцтво суб'єкта видавничої діяльності:

ДК №498 від 20.06.2001 р.